Burgers in de Brusselse keuken.

Recepten voor democratisch zelfbeheer.

Een eigen draai aan democratie ..... p. 3

Wat is eigenlijk democratie? ..... p. 5

Democratie volgens Bral ..... p. 8

Pizza « la casa cocreativa » - *sociale huisvesting* ..... p. 11

De “123”, een militante pizza ..... p. 15

Groentesoep met zelfgemaakte tripartite bouillon - *gronden en panden* ..... p. 21

Community Land Trust Brussel ..... p. 25

Salade Bruxelloise ‘Jardin Citoyen’ - *groen in de stad* ..... p. 29

De gemengde salade van de Ninoofsepoort ..... p. 33

Mélange compliqué bij Parckfarm ..... p. 37

Tajine van gemengde burgers met zilverstukkenrijst - *burgerpanels* ..... p. 41

Burgerpanel Mobiliteit Brussel ..... p. 46

Borrelhapjes van kennis met de smaak van fijnstof, en een wolkje burgerschap - *burgerwetenschap* ..... p. 49

Bruxsel’AIR - een frisse wind van burgeractivisme ..... p. 53

Tijdballetjes à la sauce locale - *tijdbanken* ..... p. 59

Timebank Brussel ..... p. 62

Buurtpensioen Brussel ..... p. 65

Pittige chili “électrique” - *energie* ..... p. 69

Energiris ..... p. 73

Ecopower ..... p. 73

Online dessertenbuffet - *online participatie* ..... p. 77

Incubators ..... p. 80

Er zijn beslissingsprocessen zonder scherpe tegenstellingen, waarbij overleg mogelijk is.
Maar soms is sociale strijd nog altijd nodig.

foto: Samuel Letecheur

Een eigen draai aan democratie

Bral neemt je mee de keuken in van acht Brusselse burgerinitiatieven. Ze vertrokken van een bestaande, imperfecte situatie en proberen deze te verbeteren. Met zeggenschap, participatie en zelfbeheer maken ze hun eigen recept. In het kort: ze geven hun eigen draai aan democratie.

Recepten voor zeggenschap

De rode draad door deze publicatie is besluitvorming onttrekken aan experten, multinationals en hoofdkwartieren van partijen om ze - op z'n minst gedeeltelijk - terug te geven aan de betrokken burgers. We willen dominantie van de happy few helpen doorbreken. Natuurlijk gaan we de wereld niet veranderen met dit kleine boekje. We hopen wel mensen hier en daar een plekje te bezorgen in de keuken van de democratie.

We kiezen er voor om dat te doen aan de hand van recepten. In de eerste plaats om het wat verteerbaar te maken natuurlijk. Maar ook om te tonen dat iedereen zelf aan de slag kan. We beschrijven immers vooral acties die van onderuit ontstaan. Acties die ruimte opeisen waarbinnen bewoners mee maatschappelijke processen kunnen sturen. Mensen zijn dan niet langer het voorwerp van een beslissing maar worden onderwerp, actor. Ze beheren mee de belangrijke grondstoffen van onze samenleving en beslissen mee over hun eigen leven.

Recepten met dialoog, maar soms ook met conflict

Dialoog en overleg staan in het ene recept meer centraal dan in het andere. Er zijn beslissingsprocessen die niet gekenmerkt worden door scherpe wij-zij-tegenstellingen. Gezamenlijke beslissingen zijn dan mogelijk. De CLTB kiest er zelfs bewust voor om een deel van haar vrijheid op te geven en zich te associëren met de overheid.

Maar soms zijn er zo'n scherpe tegenstellingen of is er zo'n sterk machtsonevenwicht in het spel dat dialoog geen eerlijke kans kan krijgen. Dan blijft er niets anders over dan sociale strijd. Het recept 'Salade Bruxelloise' speelt daar op in. Ook in de getuigenis uit de 123 en die over Bruxsel'AIR lees je over actie van onderuit als een vorm van oppositie tegen de gangbare praktijken. De getuigenis van Ruth Plaizier (Mélange compliqué bij Parckfarm) toont dan weer aan dat er ook conflicten kunnen rijzen waar ons recept aanvankelijk geen rekening mee hield: geen conflict tussen actievoerders en overheid, maar tussen verschillende bevolkingsgroepen. Het komt erop aan om zonder dogma's te proberen, te experimenteren.

Recepten voor het algemeen belang

Bij Bral geloven we dat het nodig is om onze democratie te verrijken en te verdiepen om haar gezond te houden. We zien dat democratische processen her en der veld verliezen. We zien nieuwe vormen van machtsconcentratie binnen de politiek. Er zijn ook nieuwe totalitaire bewegingen. En er is de groeiende macht van een beperkte groep superrijke aandeelhouders. Wij zijn daar bezorgd om. Juist daarom willen we waarschuwen: deze

recepten leiden niet noodzakelijk tot iets goeds; sommige recepten kunnen gerecupereerd worden door de markt en ingezet met winstoogmerk. In dat geval zullen ze ons niet meer democratie, zeggenschap of welzijn brengen.

Recepten voor alle soorten fijnproevers

Deze acht recepten zijn een selectieve verkenning van de Brusselse keuken. We probeerden daarbij voor ieder wat wils te voorzien.

Een deel van de recepten zal ook smaken op het bord van overheidsmensen, politici of ambtenaren. Zij kunnen besluitvormingsprocessen open stellen, op zowat alle beleidsterreinen en in alle fases. Niet alleen in diagnose- of planningsfases maar ook bij de uitvoering of het beheer vallen belangrijke beslissingen. Burgers kunnen telkens waardevolle ervaringen toevoegen.

Sommige gerechten komen best van onderuit. Die recepten lenen zich dus uitstekend voor een volkskeuken. We roepen op om zelf je handen uit de mouwen te steken, als je niet tevreden bent met de huidige gang van zaken. We geloven dat mensen een actor kunnen zijn in de stad en de stad mee kunnen maken.

Alle recepten samen, ook de typische bottom-up recepten, brengen een nieuwe kijk op een relatie tussen overheid en bewoners. We hopen dat de overheid ruimte vrijmaakt voor deze initiatieven en mensen daarin ondersteunt. Daarmee bedoelen we niet dat de burger maar zelf moet instaan voor z'n eigen welzijn en de overheid zich terug mag trekken. Het is wel een pleidooi voor een ander soort overheid, die niet altijd alles zelf uitvoert, als alleenheerser, maar zoveel mogelijk kiest voor samenwerking.

Wat is eigenlijk democratie?

Doorgaans lees je dat democratie neerkomt op de soevereiniteit van het volk. De bevolking is het hoogste gezag en geeft alle macht aan een aantal instituties. Deze instituties regelen dan de staat. Andere sleutelelementen zijn mechanismen die het volk toestaan om controle uit te oefenen over haar leiders. Dit in combinatie met wettelijk vastgelegde grondrechten als vrijheid en gelijkheid. Vaak komt ook de scheiding der machten terug als een essentieel onderdeel. Dit is het theoretische ideaalbeeld. Maar in de praktijk steken een aantal discussies de kop op als je democratie onder de loep neemt.

Enkel democratisch op papier?

Welke controle kunnen wij als volk daadwerkelijk uitoefenen? Wie behoort tot het volk en wie niet? En wat met de macht die niet bij onze politieke leiders ligt? Niet-verkozen mensen en organen beïnvloeden ook ons leven. Denk aan internationale instellingen, opiniemakers, en zeker ook aan een kransje van steeds grotere giganten uit de bedrijfswereld.

Ook onze grondrechten 'vrijheid' en 'gelijkheid' zijn niet echt gegarandeerd. Je geboorte bepaalt voor een heel groot stuk welke kansen je krijgt en hoeveel greep je hebt op je eigen leven. Dominantie van bepaalde groepen over andere is nog altijd een vast onderdeel van onze samenleving. De macht en het recht zijn nog lang niet op een gelijke manier verdeeld.

De ontgoocheling overwinnen?

Daardoor waarschuwen heel veel mensen al jaren voor een legitimiteitscrisis in onze democratie. Mensen zijn ontgoocheld in de democratie en het vertrouwen in de politiek kalft af, heet het dan. Soms reageren politici door participatieprocessen te lanceren om de burger te betrekken. Je weet wel: wijkadviesraden, burgerpanels en dat soort dingen. Die zijn soms zinvol maar heel vaak mogen de mensen in die bijeenkomsten enkel een advies geven en dan nog alleen over onschuldige dossiers.

Sommige onderzoekers ontwaren het ontstaan van een **"tegen-democratie":** burgers die steeds meer controle en druk gaan uitoefenen op het beleid. Met sociale actie sturen ze publieke projecten vaak grondig bij of houden ze projecten simpelweg tegen, veelal via de rechtbank. Zo'n waakhondfunctie is essentieel als laatste redmiddel maar niet voldoende om te kunnen spreken van een gezonde democratie.

Naast die tegen-democratie zien we nog een andere evolutie. Verschillende burgers keren zich af van politiek, uit frustratie of walging. Politiek zet mensen tegen elkaar op, hoor je dan, als vijanden die elkaar proberen te vernietigen.

Vandaag is onze samenleving zo gepolariseerd dat veel mensen roepen om verbinding en sociale cohesie. Vanuit zo'n gevoel ontstaat een alternatieve vorm van democratie. Mensen nemen zelf het heft in handen en lanceren allerlei projecten die de maatschappij vorm geven op een positieve manier. Ze maken een moestuin, repareren elektrische toestellen of delen soep uit. Onderzoekers spreken van een **doe-democratie**.

Een gezonde democratie maakt politieke besluitvormingsprocessen zichtbaar en geeft zoveel mogelijk mensen de kans om eraan deel te nemen. Altijd. Bij het bestuderen van problemen, het maken van plannen, bij het uitvoeren enzovoort.

foto: Tine Vannieuwenhuyse

Anderen noemen dat dan weer depolitisering en waarschuwen ervoor dat we de samenleving niet kunnen vormen zonder aan politiek te doen.

Samen grond of energie beheren

Binnen de doe-democratie ontstaan regelmatig groepen mensen die samen afspraken maken over het gebruik van een hulpbron die belangrijk is voor hen. Dat kan water zijn, energie of grond. Maar ook oude kleren of voedseloverschotten en nog veel meer kunnen mensen samen beheren. Dat soort initiatieven pikt opnieuw aan bij een vorm van democratisch bestuur dat al heel oud is: de **commons**. In het Nederlands gemeengoed. Dit zijn besluitvormingsprocessen die naast de staat en de vrije markt opereren, als een derde sfeer. De burger is binnen zo'n proces niet louter consument of onderdaan maar medeverantwoordelijke. Zij of hij geeft niet zomaar advies maar doet aan zelfbeheer.

En wat blijkt uit onderzoek ? Gemeenschappen komen, vaak beter dan de markt of de overheid, tot regels die ervoor zorgen dat belangrijke goederen niet uitgeput worden. En ze respecteren die regels ook. Denk aan visserscollectieven die overbevissing tegengaan of boeren die water rantsoeneren voor irrigatie. Maar denk evengoed aan een Brussels collectief als de "123" die gebouwen beheert en regels maakt om het samenleven te ordenen. Meer daarover in het recept 'Pizza La Casa CoCreativa'.

Consensus of botsing?

Aandacht voor verbinding en consensus vinden we ook bij een aantal schrijvers die pleiten voor **deliberatieve democratie.** Daarmee bedoelen ze een vorm van democratie die verdergaat dan verkiezingen en veel aandacht besteedt aan dialoog, het uitwisselen van opinies. Eigenlijk een verrijkte vorm van participatieve democratie, kun je zeggen. Burgers treden dan in debat met experten en dagen hun autoriteit uit dankzij hun eigen ervaringsdeskundigheid. Groepen die tot nu toe uitgesloten waren van beslissingsprocessen, krijgen volgens hen nieuwe kansen op medezeggenschap. Enkel zo'n vorm van dialogische democratie kan de basis vormen voor wederzijds vertrouwen, sociale cohesie en solidariteit, heet het.

Anderen reageren vrij allergisch op deze visie op democratie. Zij waarschuwen ervoor dat politiek op de eerste plaats een machtsstrijd is. Politieke besluitvorming is niet zomaar objectief afwegen wat de verschillende mogelijkheden zijn, op basis van technische analyses. Neen, het gaat over het maken van keuzes en het schrappen van andere opties. Dat betekent altijd een vorm van uitsluiting. Er zullen volgens hen altijd groepen zijn die een hegemonische controle uitoefenen over de maatschappij en andere groepen die gemarginaliseerd en uitgesloten worden en voor hun rechten moeten strijden.

In deze visie is consensus onmogelijk. En het is gevaarlijk om er naar te zoeken. In deze, zogenaamde agonistische visie moet een democratische politiek een podium zijn voor diep gewortelde wij-zij-tegenstellingen. Als we teveel de nadruk leggen op dialoog, dreigen de emoties en passies die gepaard gaan met maatschappelijke keuzes een andere uitweg te zoeken. Meer gewelddadig dan. Democratie moet volgens deze auteurs een kader te bieden waarin mensen die conflicterende visies kunnen uitdrukken, terwijl ze toch de legitimiteit van de andere, de "zij", erkennen. De ander moet een tegenstander zijn, geen vijand.

Democratie volgens Bral

Verschillende sporen

Bij Bral hebben we sympathie voor alle visies hierboven beschreven. We hebben om te beginnen een rijke ervaring met vormen en experimenten van **participatieve democratie.** We zoeken naar manieren om mensen medezeggenschap te geven. De meeste van deze oefeningen draaien om dialoog en coproductie tussen diverse bewonersgroepen en overheden, middenveldorganisaties, promotoren, …

Geleidelijk aan werden de **doe-democratie** en de commons voor Bral belangrijker. Niet enkel omdat ze aan kracht winnen. Vooral omdat we geloven in het potentieel van dit soort initiatieven om de samenleving duurzamer, rechtvaardiger en democratischer te maken. Mensen willen niet enkel advies geven. Door slechte ervaringen met schijn-participatieprocessen willen ze dat vaak zelfs niet meer. Veel mensen willen echte zeggenschap door mee uit te voeren of door zelf goederen of gronden te beheren. Politiek als handelen!

Tenslotte zijn er nog altijd momenten waarop Bral kiest voor t**egen-democratie**. Dan steunen we bewoners die opkomen voor publieke belangen, visies of rechten. Bewoners die zonder aarzelen problemen benoemen, politiseren en het conflict opzoeken met de overheid of andere actoren. Sociale actie wordt nodig als heersers niet openstaan voor eerlijk overleg, terwijl burgers het alleen niet kunnen. Op zo'n momenten is consensus geen haalbare kaart en geen onmiddellijk doel.

Bral kiest dus voor dialoog én conflict, coproductie én machtsstrijd, do-it-yourself én politiseren. Betekent dit dat we niet kunnen kiezen? Toch niet. Zelf zien we het als rijden op verschillende sporen, door elkaar heen, afhankelijk van de situatie. Die verschillende ideeën hoeven volgens ons niet in tegengestelde richting te lopen. En altijd blijven we zoeken naar gemeenschappelijke grond over de kampen heen. Hoe klein ook, je kan die soms toch vinden en gebruiken als vertrekpunt bij onderhandelingen.

Besluitvorming teruggeven aan burgers

De rode draad door de werking van Bral is dat we proberen besluitvormingsprocessen open te gooien voor de betrokken burgers. We willen de mythe van de zogenaamd rationele, technische keuzes doorprikken. TINA, 'there is no alternative', is een rookgordijn. Het ontneemt ons al te vaak het zicht op het pallet aan mogelijke oplossingen voor een probleem. Regeringen, schepencolleges, professionele experten en machthebbers uit het bedrijfsleven willen ons graag laten geloven dat hun oplossing de enige rationele is, alsof er een soort natuurwet speelt. Maar eigenlijk gaat er een heel politiek proces vooraf aan hun keuze. Andere machtsverhoudingen zouden andere keuzes met zich meebrengen. Een gezonde democratie maakt die politieke (besluitvormings) processen zichtbaar en geeft zoveel mogelijk mensen de kans om eraan deel te nemen. Altijd. Bij het bestuderen van problemen, het maken van plannen, bij het uitvoeren enzovoort.

Bral wil daar, als professionele, gesubsidieerde organisatie én als deel van een alternatieve beweging, een aanzet toe geven. Veel lees- en doeplezier!

Gemeenschappen komen, vaak beter dan de markt of de overheid, tot regels die ervoor zorgen dat belangrijke goederen niet uitgeput worden. En ze respecteren die regels ook.

foto: CLTB

MEER LEZEN:

- Pierre Rosanvoallon, Réinventer la démocratie, Ressources en Sciences économiques et sociales, 09/02/2002, http://bit.ly/rosanvallon-art
- Perry Anderson, Power, Politics and the Enlightenment, in David Milliband (ed) Reinventing the left, Cambridge, Polity Press, 1994
- Chantal Mouffe, On the Political, Thinking in Action, Routledge, 2005
- Alain Storme, Dwarsliggers voor Opbouwwerk, EPO, 2016

In de “123” wonen mensen samen in een ‘tijdelijke’ woonst. Ze geven een heel sociale en democratische wending aan samenwonen, met vallen en opstaan.

foto: Lucio Cressatti

Pizza
“la casa cocreativa”

We hebben in Brussel niet alleen een gebrek aan sociale huisvesting; de sociale woningen die we hebben, zijn ook niet bepaald het paradijs op aarde.

De sociale woningen van vroeger zijn klein, niet aangepast aan de noden van vandaag en in zo’n slechte toestand dat ze vernieuwd of in sommige gevallen afgebroken moeten worden. In die penibele omstandigheden concentreren ze de miserie van de stad. Armoede, uiteengerafelde gezinnen, psychologische problemen, sluikstort en burenruzies, … De gemiddelde sociale huurder krijgt een bladerdeeg van problemen op z’n bord.

Ook in de relatie tot hun sociale huisvestingsmaatschappij moeten sociale huurders vaak ondergaan wat elders gestoofd wordt. Zelfs in veel coöperatieve sociale huisvestingsmaatschappijen is het zelfbestuur en het emancipatorisch karakter uitgedroogd. Huurders hebben niets meer te zeggen over renovatie of onderhoud van het gebouw, de komst van nieuwe buren, … Zelfs de huidige fusies van sociale huisvestingsmaatschappijen gebeurt zonder veel inspraak van de huurder. Je hebt natuurlijk wel de cocolo’s ofte huurdersadviesraden, in het leven geroepen als antwoord op de samenlevingsproblemen, maar het accent daar ligt toch sterk op ‘advies’.

We hebben het zelden zo mooi horen formuleren als uit de mond van Isabelle, een lid van het tijdelijke woonproject ‘Leeggoed’:

“Dans le logement social, on n’a pas la possibilité de donner quelque chose. On nous coupe les jambes là. (…) Mais ça

Ingrediënten

Voor het pizzadeeg:

- Brusselaars met goede wil, klaar om een actieve bijdrage te leveren, om samen een sociale woningcoöperatie te runnen en het samenleven vorm te geven;
- Eventueel een sociale huisvestingsmaatschappij die open staat voor verandering;
- Een snuifje minister en een handvol administratie die willen samenwerken met het project en voor de nodige financiering zorgen;
- Mogelijk moet ook de regelgeving over toewijzing van woningen herbekeken worden;
- Eén professioneel steunpunt of deskundige vereniging die de huurders kan begeleiden op juridisch, financieel en boekhoudkundig vlak;
- Een softwarepakket zodat de huurders hun woonblok kunnen runnen;
- Als je kan, kies dan voor een nieuw en kwaliteitsvol en niet te groot woningpark. We denken aan een 7-tal sociale woningen bij elkaar, gemengd met niet-sociale huisvesting. Binnen de bestaande sociale woonblokken is het een stuk moeilijker werken. Voorzie ook verschillende woontypes: een studio voor senioren, een appartement met meerdere slaapkamers voor een jong gezin...

Voor het pizzabeleg:

- Een middenveldorganisatie met buurtwerkers en procesbegeleiders die kunnen instaan voor vorming en omkadering;
- Professionele zorg.

entretient une dépendance. Le logement social ne fournit pas cette "eau dont une plante a besoin" et ne fournit même pas la possibilité de la chercher."

Het lijkt er dus op dat de sociale huurder veeleer speelbal is dan burger. Wel, daarom maken we deze overheerlijke pizza! Het deeg staat voor de huisvestingsmaatschappij en het woningpark. Het pizzabeleg is het samenleven binnen je eigen blok. Samen vormen ze een recept voor een vorm van wonen dat meer zeggenschap en zin voor initiatief aan de huurder geeft.

kun je beschouwen als commons die kunnen beheerd worden door een coöperatie van gebruikers eerder dan door een privaat of semipubliek bedrijf.

Bereidingswijze

Er zijn twee mogelijkheden om aan dit project te beginnen. Het makkelijkst is het om van nul te starten, door samen met andere huurders een gloednieuwe woningcoöperatie op te richten, liefst met steun van professionelen uit het middenveld. Samenlevingsopbouw bijvoorbeeld of de mensen van de federatie van huurdersunies (FEBUL). Dan kan je op zoek naar een terrein of leegstaand gebouw en naar subsidies om een gloednieuw deeg te kneden. Check ook het recept van de CLTB dat sterk in die richting gaat, al gaat het daar niet om huren.

Een coöperatie als pizzabodem

Het geheim van een knapperige pizzabodem ligt 'm in de juiste hoeveelheden huurders. Een coöperatie op mensenmaat, waarin mensen elkaar nog kennen, bakt veel minder gemakkelijk aan dan de gigantische ratjetoes die onze sociale huisvestingsmaatschappijen geworden zijn. Ons recept gaat dan ook resoluut in tegen de huidige trend van fusies en kiest voor kleinere pizza's, zodat de huurders zelf bestuurlijke functies kunnen opnemen. Het is een kans om mensen boven zichzelf te doen uitgroeien en zelfs om jobs voor laaggeschoolden te creëren. Je kan ook overwegen om bewoners die technische hulp bieden, te compenseren met een lagere huurprijs. Lokale ingrediënten dus, liever dan bestuurders en personeel te halen uit externe supermarkten.

Natuurlijk moet je zo'n recept in je vingers krijgen. Er is kennis en ervaring voor nodig. Maar je laten bijstaan door externe deskundigen, van een vereniging of een nog op te richten steunpunt, is heel iets anders dan alle beslissingen overlaten aan experten.

Als je al sociale huurder bent, zit je natuurlijk met een ander deeg. Dan komt het erop aan je te organiseren, als je binnen de huisvestingsmaatschappij meer zeggenschap wil.

De sociale huisvestingsector kan iets leren van de “123” over zeggenschap en zin voor initiatief van de huurder.

foto: Lucio Cressatti

Kleine gebouwen als pizzabeleg

Voor het pizzabeleg gaan we nog omzichtiger te werk. De schaal van de coöperatie is immers niet noodzakelijk de schaal waarop de mensen wonen. Om samenlevingsproblemen te vermijden, zijn wooncomplexen van een stuk of zeven woningen ideaal. Je coöperatie kan wel verschillende van dat soort gebouwen in beheer nemen. Per gebouw richt je dan best een huurdersvergadering op die alle kleine beslissingen kan nemen. Ook hier is begeleiding nuttig. Bewonersparticipatie vraagt ook mondig maken van de bewoners en leren overleggen met elkaar.

Uiteindelijk gaat de pizza de oven in. Let op: houd de baktijd zo kort mogelijk. Je laat de huurders best niet aan hun lot over of het zaakje bakt al snel aan. We willen niet afdwalen naar een samenlevingsvorm waar geen plaats meer zou zijn voor professionele zorg. Veel huurders zullen blijvend nood hebben aan medische of sociale hulp, zeker als we iedereen de kans willen geven om van dit recept mee te eten. Onze twee getuigen uit de "123" doen een boekje open over de moeilijkheden die rijzen als de schaal en de zorg niet goed zitten.

HET RECEPT IN DE PRAKTIJK

De "123", een militante pizza

De "123" is een begrip in Brussel. De naam slaat op het huisnummer van het pand in de Koningsstraat, waar een grote groep mensen al jaren "tijdelijk" woont. Ze kunnen daar blijven tot november 2018. Maar de 123 is ook een vzw die is uitgegroeid tot een beweging rond tijdelijke huisvesting en die nu meerdere panden beheert. Wij gingen in gesprek met Catherine (6 jaar bij 123 en 4 jaar in de Vooruitgangsstraat in een pand van dezelfde vzw) en Hamou (10 jaar bij 123).

Catherine: "Ik werkte in een buurthuis, maar wou meer met mensen in contact komen. Ik wilde iets doen met de noden van het moment, zonder te moeten wachten op het volgende meerjarenplan."

Hamou: "Ik was militant in Algerije en heb daar veel meegemaakt, repressie, politiegeweld, … Hier in België ben ik uitgeprocedeerd in 2007, maar ik ben gebleven. Ik leef hier. Ik moet iets geven aan dit land. Ik ben actief geweest bij Chez Nous (een inloopcentrum voor thuislozen in Brussel), ik kook in het Anker (lokaal dienstencentrum), werk als vrijwillige vertaler voor een ont-

haalbureau, … We hebben een volkskeuken gestart om meer contact te hebben met mensen van buiten de 123. Gezond eten, groenten recupereren die anders naar de vuilbak gaan."

Een smeltkroes

Catherine: "Toen ik interesse toonde, mocht ik zo in de 123 komen wonen. Maar in de jaren daarna zijn er meer criteria gekomen. We wilden graag wat minder zware druggebruikers of meer vrouwen. We hebben bijvoorbeeld een quotum ingesteld van 20% mensen zonder papieren. We wilden ook mensen aantrekken die het mee kunnen dragen. Nochtans, je moet daar mee oppassen. Mensen waarvan je denkt dat ze niet veel kunnen bijdragen, dragen soms toch bij en omgekeerd."

Hamou: "We zitten met alle soorten mensen, alle talen, alle religies, … We hebben mensen die alleen Pools spreken, maar die hebben ook recht op een mening op de vergaderingen. Dus vertalen we zoveel mogelijk. Maar mensen moeten wel direct naar de klas om de taal en de cultuur te leren. Anders komen er misverstanden van."

Spelregels

Hamou: "We hebben een soort deontologie opgesteld: geen ruzie, geen drugs, … We zijn op 3-daagse geweest om die regels te maken. Iedereen moest die regels tekenen. Maar sommige mensen houden niet van regels."

Catherine: "Als er een probleem was, werd het op de vergadering besproken. Dan werd er bijvoorbeeld een afbetalingsplan opgesteld of vroegen we iemand om een bepaald gedrag niet meer te stellen."

Hamou: "Als iemand voor problemen zorgt, gaan we er met een kleine delegatie mee praten, apart. We vragen wat er gebeurd is, zonder meteen een eigen mening te geven. Veel mensen zijn hypocriet maar wij gaan altijd meteen met de mens praten. We hebben ook al mensen buitengezet, hen een plek in een afkickcentrum gevonden, zelfs een ticket betaald voor 2 Engelsen om hen te laten terugkeren naar Engeland."

Catherine: "We hebben een soort evaluatie opgesteld waarbij we keken naar je betalingen, je participatie en je attitude. Sociaal werkers werden vaak heel boos op ons. Ze vonden dat we niet zoiets als attitude konden meten. Maar wij vonden het belangrijker dat iemand effectief mee hielp en vriendelijk was, dan dat hij erbij zat op een vergadering. Als je een positieve attitude had, dan moest je het echt wel bont maken op andere vlakken vooraleer we een probleem zagen. Als iemand niet naar de vergaderingen kwam, lieten we dat ook gewoon passeren. Je moet ergens een evenwicht vinden, eh? We wisten dat mensen wel gingen terugkomen als er echt belangrijke dingen besproken werden, zoals de uitsluiting van mensen of aanvaarding van nieuwkomers. Of wat te doen als de mazout op was. Er bestaan geen recepten. Je experimenteert met wat je hebt."

Personeel

Catherine: "Françoise Dupuis (nvdr: de toenmalige minister voor huisvesting) wou dat we personeel kregen om ons te omkaderen. Wij hadden zoiets van: pff, moet dat? We waren bang dat institutionalisering de dood zou betekenen van de dynamiek en de deelname in het gebouw. We hebben er veel over gedebatteerd en er waren wel noden. Het waren altijd dezelfde mensen die

De bewoners van “de 123” zijn erg divers. “Mensen waarvan je denkt dat ze niet veel kunnen bijdragen, dragen soms toch bij en omgekeerd.”

foto: Arturo Solis / José Luis Macas

moesten opdraaien voor de taken."

Hamou: "Sommige mensen profiteren. Ik ben bijvoorbeeld eens een bib begonnen en iets met gezelschapsspelen. Maar mensen hebben soms geen respect. Als het altijd dezelfde personen zijn die werken, gaat het niet. Na 3 maanden ben ik gestopt."

Catherine "Dus hebben we aanvaard dat er iemand aangenomen werd voor de boekhouding, iemand voor technische assistentie en iemand voor psychologische hulp. Maar kuisen of de vuilbakken buiten zetten is nooit een betaalde job geweest. Dat was iets dat iedereen moest doen. En we wisten van in het begin dat we de loonboekhouding nooit alleen zouden kunnen. FEBUL (de federatie van huurdersunies) deed dat voor ons.

Voor ons was het belangrijk dat die drie extern waren. Als een van je bewoners alle technische klussen moet opknappen, dan komen je buren die persoon lastigvallen op eender welk uur. Iemand die betaald wordt, komt binnen z'n uren. En bovendien: iemand waar je goed mee overeen komt, daar doe je graag klusjes bij. En iemand die je niet zo goed ziet zitten, dat stel je misschien uit. Dus wilden we iemand neutraler en objectiever. De selectie gebeurde door een werkgroep, samen met de FEBUL. Deze drie werkkrachten zijn er trouwens nog altijd. Ze werken niet alleen voor onze vzw, maar staan alle andere bezettingen in Brussel bij."

Groeien als persoon

Catherine: "Over al die dingen nadenken, het systeem met 60 mensen doen draaien, dat verandert mensen. Maar je moet sterk in je schoenen staan om te leven met de schaduwkant. Als je al de neiging hebt veel te drinken, riskeer je hier met een verslaving buiten te gaan. De groep heeft daar veel dingen rond geprobeerd, met successen maar ook met tegenslagen."

Hamou: "We hebben geleerd om oplossingen te vinden."

De 123 stopt binnenkort. De nieuwe eigenaar gaat het pand verbouwen. Ken jij een ander leegstaand gebouw waar dit recept op zou passen?

Een recept om mensen boven zichzelf te doen uitgroeien en zelfs om jobs voor laaggeschoolden te creëren.

foto: Lucio Cressatti

MEER LEZEN:

- *http://www.123rueroyale.be/*

Community Land Trust Brussel probeert een erg divers publiek samen te brengen.
En slaagt daar ook in.

foto: CLTB

Groentesoep met **zelfgemaakte tripartite bouillon**

Grond is een kostbaar bezit in een stad, ook in Brussel. En toch kent Brussel een lange geschiedenis van ondoordacht grondbeleid.

Terreinen in overheidsbezit worden vaak verkocht aan privé-investeerders. Dat is jammer, want in zo'n privé-keukens telt vooral het belang van de aandeelhouders. De noden van de Brusselaars horen daar niet zo vaak tot de vaste ingrediënten. Van zodra de gronden in handen van een privé-ontwikkelaar zijn, heeft een overheid een veel kleinere hefboom om projecten in de goeie richting te sturen. En ook als Brusselaar heb je niet meer zoveel impact eens de grond verkocht is aan de privé.

Maar wat als Brusselaars, bewoners, comités, organisaties, samen met de overheid eigenaar zouden worden van Brusselse gronden? Wat als Brusselaars dan samen met de overheid in de kookpotten konden roeren? Om dan in een echte coproductie verschillende bouwprojecten te serveren? Het kan met deze bouillon.

Ingrediënten

Voor de bouillon

- Minstens vijf stuks geëngageerde **burgers** met diverse sociaaleconomische profielen. Je hebt niet alleen toekomstige bewoners van je gebouwen nodig, maar ook steunende leden;
- Een coöperatieve **overheid**;
- Enkele verse ondersteunende **verenigingen**;

Voor de groentesoep

- Een paar gronden of gebouwen die je aan een schappelijke prijs kan kopen;
- Een professionele ploeg die gronden zoekt, visie-ateliers organiseert en programma's samenstelt met lokale bewoners, verenigingen en geïnteresseerde eindgebruikers;
- Een architect die samenwerkt met de verschillende betrokken actoren;
- Juridische omkadering die de gemeenschappelijke eigendom van de grond mogelijk maakt en scheidt van de eigendom van de gebouwen;
- Betaalbare woningen, publieke voorzieningen, coöperatieve bedrijfjes en winkels en ontmoetingsruimtes naar keuze om de bouillon op smaak te brengen.

Bereidingswijze bouillon

Zoek eerst binnen de grotere gemeenschap van je stad naar andere geëngageerde burgers en naar ondersteunende verenigingen en breng ze samen. Voeg de vertegenwoordigers van de overheid toe. Laat deze ingrediënten zachtjes zweten in de pan, zodat de smaken en ideeën zich vermengen. Laat het geheel een hele tijd trekken, totdat alle ingrediënten eenzelfde doel voor ogen hebben: een solidaire samenleving met een grotere levenskwaliteit voor alle burgers, met een prioriteit voor de mindergegoeden. Pas dan kan je spreken van een hechte bouillon: de tripartite Community Land Trust (CLT) bouillon.

Deze bouillon vormt de basis voor de groentesoep. Het is een essentiële stap vooraleer je de andere ingrediënten kan zoeken, kopen of toevoegen.

Bereidingswijze groentesoep

De grond is niet het meest opvallende ingredient, maar wel het meest onmisbare. Het is de grond die alles aan mekaar bindt. Zonder grond, geen soep, geen CLT. Heel belangrijk is dat de CLT de gemeenschappelijke eigenaar is van de grond. En gemeenschappelijke eigenaar garandeert dat de gemeenschappelijke belangen primeren boven winstbejag. Zo wordt je soep niet bedorven door marktprijzen en –mechanismen of speculatie en behoudt ze ook op lange termijn haar voedingswaarde en toegankelijkheid.

Eens je de grond bij de bouillon voegde, kan je de groenten en kruiden toevoegen: je kan variëren met woningen, een moestuin, winkels, productieateliers. Je kan ‘t ook verder kruiden met een ontmoetingsruimte voor de buurt, een school of crèche of een wijkgezondheidscentrum, … Het is de CLT die er haar eigen draai aan geeft en die bewaakt dat de smaken passen bij haar belangrijkste waarden. De kruiden moeten elkaar versterken en de gemeenschap ten goede komen. Vaak kiest een CLT dan ook voor sociale projecten, gedragen door coöperaties of verenigingen, of voor woningen voor gezinnen in precaire situaties. Wel even opletten welke kruiden goed passen in jouw soep. Niet elke grond is even geschikt voor woningen of winkels.

Vergaderen hoort bij een nieuw CLT-project. “We merken dat mensen die vaak afwezig blijven in andere participatieprocessen, wel erg gemotiveerd zijn als het om hun toekomstige woning gaat.”

foto: CLTB

De gebouwen waar die activiteiten zullen doorgaan, worden privé-eigendom van gezinnen en organisaties. De grond is niet van hen, maar die kunnen ze voor lange termijn gebruiken volgens de principes van erfpacht of recht van opstal.

Bewaartijd

Om de soep lang te bewaren, is het belangrijk om elke stap goed te verzorgen en elk ingrediënt goed te kiezen. Let erop dat de verschillende groepen binnen je gemeenschap evenwaardig zijn zodat ze allemaal hun zegje kunnen doen, in respect en goede verstandhouding. Als één van de ingrediënten afhaakt, dreigt de soep zuur te worden.

Als de basis goed blijft, kan je eindeloos extra grond toevoegen en extra functies verwelkomen. Zo kan je soep eigenlijk alleen maar uitbreiden en kan de hele gemeenschap blijven genieten van de CLT.

HET RECEPT IN DE PRAKTIJK

COMMUNITY LAND TRUST BRUSSEL

Brussel mag trots zijn: bij ons draait de eerste Community Land Trust van Europa, de CLTB. "Hier gaan laaggeschoolde bewoners zonder bestuurservaring de dialoog aan met doorgewinterde vergadertijgers uit het middenveld en de overheid. Het is een leerproces maar het werkt," zegt coördinator Geert De Pauw.

"Een democratisch bestuur waarbij de verschillende belanghebbenden betrokken worden, is een hoeksteen van het CLT-model. Dit principe staat ook in onze statuten. Het komt duidelijkst tot uiting in de raad van bestuur, waarin bewoners, het middenveld en het Brussels Gewest vertegenwoordigd zijn. Zo willen we garanderen dat het algemeen belang van de buurt en de stad en het individuele belang van de (toekomstige) bewoners op een evenwichtige manier meetellen in ons beleid. Het zorgt voor een boeiende dynamiek in onze vergaderingen. Bewoners groeien in hun rol. Beleidsmakers leren te luisteren en met hen rekening te houden.

Ook in de projectgroepen, waar toekomstige bewoners samen hun woonproject voorbereiden en beheren, stimuleren we democratische bestuursvormen.

De algemene vergadering van de voorbereidende projectgroep, waarin alle toekomstige bewoners vertegenwoordigd zijn, zet de lijnen van het project uit. Eens de bewoners hun intrek nemen in hun nieuwe woningen, is het de algemene vergadering van de vereniging van mede-eigendom die deze rol overneemt.

Makkelijk is het niet en het werkt ook niet altijd helemaal zoals we zouden willen.

Werken met geld van de overheid

Een aantal knelpunten hebben te maken met het feit dat wij in grote mate afhankelijk zijn van openbare middelen. Het heeft wat moeite gekost, maar wij hebben onze werking de afgelopen vijf jaar kunnen uitbouwen dankzij de steun van het Brussels Gewest. Als je betaalbare woningen voor lage inkomensgroepen wil aanbieden, kan het haast niet anders. Die subsidies geven de overheid natuurlijk een veel groter gewicht binnen ons bestuur dan ze op basis van hun vertegenwoordiging zouden hebben. En wat als we ooit te maken krijgen met een overheid die niet meer bereid is om te investeren in een model waarbij ze niet alle touwtjes in handen heeft?

Werken met subsidies betekent ook dat we openbare procedures moeten volgen. Volledig terecht, maar het zorgt wel voor extra obstakels. Vaak moeten we werken via openbare aanbestedingen. Dat zijn omslachtige procedures die de bewonersparticipatie bij het ontwerp bemoeilijken. Je kan binnen deze procedures niet zomaar met de architect van je keuze rond de tafel zitten om te bespreken wat je wenst. Dus zochten we een manier om participatie binnen de aanbestedingsprocedures mogelijk te maken. Bij de start van een nieuw woonproject brengen we de toekomstige bewoners samen. Een reeks workshops leidt tot een lijst aanbevelingen die worden opgenomen in het lastenboek. Vervolgens evalueren de bewoners samen de binnengekomen projecten. Dit vraagt veel van hen, van ons en van onze partnerorganisaties, maar ‘t levert kwalitatieve architectuur op en toekomstige bewoners die zich betrokken voelen bij het project. Tegelijk leren we dat het bewoners ook blootstelt aan de risico’s die verbonden zijn aan bouwprojecten. We denken nu na of we onze werkwijze moeten aanpassen.

Mensen betrekken

Een andere uitdaging is dat veel van onze bewoners laaggeschoold zijn en weinig ervaring hebben met participatie. Daarom steken we veel tijd in vorming en begeleiding, met de hulp van partnerorganisaties die actief zijn in buurten waar we bouwen. Dat is een voorwaarde om dit soort processen met ons doelpubliek te laten slagen. We merken dat mensen die vaak afwezig blijven in andere participatieprocessen, wel erg gemotiveerd zijn als het om hun toekomstige woning gaat. Dat wil niet zeggen dat iedereen op slag een super participatieve burger wordt. Met vallen en opstaan zoeken we naar manieren om zo veel mogelijk mensen zo sterk mogelijk te betrekken bij het project. Dat levert soms magische momenten op, waarbij mannen en vrouwen die bij de start nauwelijks het woord namen, openbloeien en een actieve rol gaan spelen. Maar soms zijn er ook teleurstellingen. Belangrijke werkgroepvergaderingen waar nauwelijks iemand opdaagt, bijvoorbeeld.

We proberen ook de buurt te betrekken bij onze projecten. Om de “community” uit onze naam echt een rol te

geven in het beheer van onze vereniging, is het van belang dat die gemeenschap echt bestaat. Dus stappen wij al naar de buren om te communiceren over wat we willen bouwen vóór de officiële consultatieprocedure start. De toekomstige bewoners en onze partnerverenigingen spelen daarin een belangrijke rol. We proberen onze gebouwen ook open te stellen. In een van onze projecten in Anderlecht komt bijvoorbeeld een tuin die ook open staat voor de buurt (Verheydenstraat). Buren dachten mee na over het ontwerp ervan. En vorig jaar zijn we gestart met een project dat de bedoeling heeft om nauwere banden te smeden tussen onze leden, vierhonderd gezinnen die wachten op een woning en een honderdtal steunende leden (Citizendev)."

De CLTB heeft projecten in Molenbeek, Anderlecht, de stad Brussel, Schaarbeek en de Tivoli-site in Laken.

"Hier gaan laaggeschoolde bewoners zonder bestuurservaring de dialoog aan met doorgewinterde vergadertijgers uit het middenveld en de overheid. Het is een leerproces maar het werkt"

foto: Catherine Antoine

MEER LEZEN:

- *https://communitylandtrust.wordpress.com/*
- *http://bit.ly/clt-verheyden*
- *http://www.cocreate.brussels/-Citizendev-?lang=nl*

Het centrum van Brussel heeft weinig groene ruimte.
Bewoners kunnen het heft in handen nemen.

foto: BRAL

Salade Bruxelloise
'Jardin Citoyen'

Brussel is volgens de cijfers dan wel een groene stad, maar in het centrum en de 19de-eeuwse volksbuurten is er nog altijd een schrijnend gebrek aan groen.

Gelukkig komen er af en toe kleine buurtparkjes bij, met dank aan de wijkcontracten. En gelukkig mogen buurtbewoners dan vaak hun zeg doen over het uitzicht ervan.

Maar wat als de bewoners honger hebben naar meer? Wat als ze niet alleen trek hebben in suggesties, maar ook zelf willen gaan tuinieren of timmeren? Wat als ze vinden dat het allemaal niet snel genoeg gaat en ze zelf aan de slag willen op een leeg stuk industrieterrein of niemandsland?

In dat geval maken we toch gewoon een Salade Bruxelloise 'Jardin Citoyen'!

Ingrediënten

- Een zongerijpt braakliggend terrein, restruimte, verlaten industrieterrein of andere vergeten plek in de stad;
- Een groep buurtbewoners* die zin hebben om de groenten en het fruit van de salade te snijden;
- Eventueel een atelier om stadsmeubilair in elkaar te knutselen;
- Recuphout en gereedschap, bloemen en bomen;
- Vervoer voor het afgewerkte stadsmeubilair;
- Enige knowhow op vlak van timmerwerk, tuinieren én wilde natuur (opgelet: dat zijn 3 verschillende zaken);
- Verenigingen of andere collectieven die bereid zijn om hun activiteiten te laten doorgaan in jouw park;
- Idealiter een gemeentebestuur dat niet de behoefte voelt om haar casserollen te bewaken, en die het initiatief misschien wel steunt met financiële middelen en mankracht;
- Een vergunningverlenende overheid die ook buiten de pot durft roeren;
- Desgevallend kan een eigenaar die de grond wil verkopen of in bruikleen geven, ook wel van pas komen.

* *Een fanfare of muziekgroep kan ook zinvol zijn*

Bereidingstijd

Een voorproefje kan soms al na enkele maanden, maar voor een vol eindresultaat met rijpe vruchten en een lekkere marinade voorzie je best enkele jaren tijd.

Bereidingswijze

Een heerlijk stukje 'jardin citoyen' kan je helemaal van onderuit klaarmaken, zonder enig overleg met de chef-kok van de gemeente of wie dan ook. Het volstaat dat een bewonersgroep de handen uit de mouwen steekt. En natuurlijk moet de groep ook een terrein vinden dat geschikt is voor dit heerlijke slaatje. Kijk vooraf goed of het terrein niet barst van de waardevolle natuur, want het zou jammer zijn die te vertrappelen. Beter nog: bekijk hoe je de bestaande infrastructuur optimaal kan gebruiken.

Als dat allemaal in orde is, begin je je slaatje voor te bereiden in een afgesloten ruimte, weg van het oog van Jan en alleman. Je timmert bijvoorbeeld in een atelier banken en picknicktafels in elkaar, en bakken waarin je boompjes en bloemen plant - check zeker welke soorten gedijen in bakken en welke helemaal niet. Je kan ook een snuifje bijenhotel en een speeltoestel of twee, drie toevoegen. En pas als dat allemaal af is, ben je klaar om naar buiten te komen.

Op een vooraf geplande en zorgvuldig geheim gehouden D-day (of N-night) trek je dan met de hele groep naar het terrein in kwestie en je installeert er je ingrediënten. Je stelt het terrein open voor voorbijgangers, haalt eventuele nadarhekkens neer en je viert feest. De fanfare of muziekgroep speelt, je tapt en je stelt hapjes ter beschikking.

Als de gemeente meewerkt, kan het anders. Dan hoef je de voorbereidingsfase niet geheim te houden; je kan het timmerwerk aan banken en bakken net gebruiken om al wat buzz te creëren rond de site en mensen te betrekken.

Zorg er zeker voor dat je in de weken en maanden na de opening nog festiviteiten en andere activiteiten houdt op de site. Dat helpt om het park te laten leven, er mensen naartoe te trekken. Zo toon je dat de plek belangrijk is voor de buurt.

Ook de overheid kan ervoor kiezen dit slaatje te bereiden. Zij kan een oproep doen aan bewonersgroepen om stukken van een tuin in beheer te nemen en ze kan hen geld

Toen de eerste plannen voor heraanleg van de Ninoofsepoort bekend werden, was de ontgoocheling bij de buurtbewoners groot. Toen begon er wat te groeien van onderuit.

foto: BRAL

en begeleiding geven om er dingen te installeren.

Let op: zorg ervoor dat je inclusief werkt. Je wil niet alleen designers en architecten mobiliseren, maar ook kansarmen de mogelijkheid geven om hun stuk van het park in te richten. Daarvoor moet je de wijken in, in cafés, vzw's en op de markt mensen warm maken om mee te doen. Als je buurtwerkers kan inschakelen, is dat een grote stap vooruit. Probeer dus zeker samen te werken met het middenveld.

Nog een aandachtspunt: let op dat je oproep mensen niet in concurrentie brengt met elkaar. Dat is niet de bedoeling. Best is dat iedereen die een stuk van je slaatje wil bereiden, daartoe de kans krijgt. Wellicht is het nodig om verschillende mensen die gelijkaardige ideeën hebben, bij elkaar te brengen. Zo vermijd je dat één van beide groepen uit de boot valt.

Het kan een goed idee zijn om een curator aan te stellen die kaas gegeten heeft van buurtwerk én van parkontwerp en die dit alles op zich neemt.

HET RECEPT IN DE PRAKTIJK

De gemengde salade van de Ninoofsepoort

Een historisch *no man's land*

De Ninoofsepoort is waarschijnlijk het meest achtergestelde punt van de Brusselse Vijfhoek. Halfweg de 19de eeuw is het een strategische en erg geanimeerde plaats, maar door de rechttrekking van het kanaal Brussel-Charleroi in de jaren dertig is de buurt zijn hele structuur kwijtgeraakt. Bijna zestig jaar lang is er van een verbouwings- of heraanleggingsproject in de buurt geen sprake. De Ninoofsepoort wordt een no man's land van braakland, vervallen gebouwen en gekraakte loodsen, te midden een hels autoverkeer.

Halfweg de jaren negentig ontstaat het idee om die ruimte te herstructureren en er een park aan te leggen. Een miniparkje, dat wel, maar toch, een park. En op een plek die zo druk, samengepakt en verontreinigd is, zet dat je aan het dromen. Maar helaas. Tien jaar en enkele ontwerpplannen later, hebben de bewoners nog geen grassprietje gezien. En wanneer de eerste aanvraag om

een stedenbouwkundige vergunning wordt voorgelegd, is de ontgoocheling groot. De plannen staan immers mijlenver van de verwachtingen af.

De ingrediënten komen samen

Het is op dat ogenblik dat de ingrediënten van de gemengde sla van de Ninoofsepoort samenkomen. De historische bewoners, vaak met een migratieachtergrond, en anderen, die hier meer recentelijk zijn beland, beginnen over de toekomst van de plek te praten. Eerst met elkaar en daarna ook met activisten en vertegenwoordigers van diverse organisaties. En daaruit komt een opmerkelijke gelijkgestemdheid naar voren. Er worden natuurlijk verschillende accenten gelegd, maar iedereen wil wel een zo groot mogelijk park, met zoveel mogelijk groen, veilig en afgeschermd van het verkeer. En veel mensen zijn zelfs bereid hierbij een handje te helpen.

Burgers, bewoners en sympathisanten nemen het initiatief en palmen de volledig verwaarloosde openbare ruimte in. Er verschijnen speeltuigen en er wordt schoongemaakt, getimmerd, ineengezet, geplant en gezaaid. Er worden activiteiten voor jongeren georganiseerd, feesten, een picknick, optredens, een rommelmarkt, … Er komt protest tegen de hinder, vervuiling en onveiligheid. Er wordt een Facebook-groep opgericht, en een website. En de vraag naar het toekomstige park gaat steeds luider klinken.

Geslaagde salade

Vandaag, na een lange voorbereidingstijd, is de aanleg van het park eindelijk bezig. Het is groter dan oorspronkelijk was voorzien en het beantwoordt beter aan de verwachtingen van de burgers, die trouwens actief aan het ontwerp hebben meegewerkt. En die burgers zijn vast van plan om ook bij de realisatie en het beheer van het park betrokken te blijven. Het is het wachten dus waard geweest.

Wat het recept van de Ninoofsepoort zo bijzonder maakt, is dat veel mensen en een aantal structuren eraan hebben samengewerkt, maar dat bij de uitwerking van het plan niemand - en vooral geen enkele overheidsinstantie - een doorslaggevende rol heeft gespeeld. Eens iedereen het over het einddoel eens was, is het hele verloop natuurlijk en als vanzelf geëvolueerd. Zelfs de financiering, die grotendeels uit participatieve burgerinitiatieven voortvloeit, maar waar ook enkele eenmalige subsidies bijkomen, weerspiegelt die geslaagde mix van allerhande verschillende bijdragen.

Vandaag - en ook morgen - is de Ninoofsepoort tegelijk van niemand en van iedereen. En het is misschien wel daar dat deze bijzondere plek zijn unieke samenhang vindt!

Thérèse Hanquet

De ‘jardin urbain’ van de Ninoofsepoort is een geslaagd verhaal van burgerdruk en welwillende politici.

foto: BRAL

Parckfarm, een Brusselse bottom-up-tuin bij Thurn & Taxis. “Ik had te vaak de indruk dat ik een gratis vervanger van de buurtwerker was.”

foto: BRAL

Mélange compliqué bij Parckfarm

Na ervaringen met zowel de Jardin Collectif aan Thurn & Taxis als met Parckfarm vind ik dit recept wel heel luchtig. Zo'n participatief project kan immers nogal zwaar op de maag liggen als je je aan een luchtig slaatje verwacht. Daarom enkele tips voor verbetering.

Kruiden

Bewoners zijn geen homogene groep, die zonder overleg of communicatie zomaar hetzelfde denken en voelen. Actie in de publieke ruimte roept reactie op. Dat kan leiden tot begrip, maar even goed tot een langdurig slechte verhouding met je buren. Discussies, conflicten, en meningsverschillen zag ik niet staan tussen de ingrediënten. Ik zou ze zeker vermelden als kruidige elementen, die het geheel op smaak brengen.

Bij Parckfarm lagen deze ingrediënten vaak op mijn maag, maar tegelijk heb ik er ook de beste herinneringen aan overgehouden en begrijp ik mijn buurt nu beter.

Bereidingswijze

Het recept zegt dat je inclusief moet werken, maar dat mag best wat explicieter. Het is niet genoeg om te zeggen "je mag deelnemen" om een inclusief project te bereiden. Iemand moet ook de spelregels opmaken en uitleggen en erop toekijken dat die spelregels min of meer nageleefd worden. Sommige mensen hebben het nodig om vertegenwoordigd of op zijn minst ondersteund te worden in hun deelname.

De curatoren die Parckfarm in 2014 begeleidden, sprongen daar heel lichtzinnig mee om. Ik heb veel mensen hoopvol zien toekomen om weer heel teleurgesteld af te haken. Niet iedereen is even mondig, of kan zich even redelijk uitdrukken.

Geniet maar met mate

Volgens Lieven de Cauter is Parckfarm de concrete utopie. Ik ben een grote fan van Parckfarm, maar wie bepaalt waar een buurt nood aan heeft? Wie gaat de grenzen stellen? En wie gaat ze bewaken?

De reden waarom ik uiteindelijk niet meer verder doe met Kot-Kot, een collectief actief op Thurn & Taxis, is vooral een gemis aan ondersteuning op het terrein. Ik had te vaak de indruk dat ik een gratis vervanger van de buurtwerker was en dat er op de één of andere manier ook verwacht werd dat ik grenzen stelde aan bepaald gedrag, waar ik helemaal geen zin in had en naar mijn gevoel ook niets over te zeggen had. Dan kreeg ik een mail van Leefmilieu Brussel met de vraag om geen daklozen meer uit te nodigen in de installaties in het park. Uitnodigen? De eerste keer dat ik hem zag, dacht ik dat

De serre van Parckfarm is het centrale punt, een cafetaria met streekproducten en vergaderruimte. “Actie in de publieke ruimte roept reactie op. Dat kan leiden tot begrip, maar even goed tot een langdurig slechte verhouding met je buren.”

foto: BRAL

MEER LEZEN:

- *http://www.ici-hier.be*
- *https://www.facebook.com/jardintourettaxis/*
- *https://brusselsfarmhouse.wordpress.com/*
- *http://parckfarm.be/nl/*
- *http://www.porteninovepoort.be/nl/*
- *https://www.facebook.com/canal.park.bxl*

er een lijk verstopt lag in het kippenhok. Je dacht dat je iets vaststelde, maar je had hem blijkbaar uitgenodigd. Heb je als burger de autoriteit om een dakloze/burger uit de publieke ruimte te verjagen?

Ook de curatoren van Parckfarm 2014 hangen naar mijn gevoel een te suikerzoet verhaal op. Daarmee doen ze volgens mij de realiteit alleen maar te kort. Waarom bazuinen ze niet rond: dit gaat niet vanzelf, en al zeker niet op lange termijn? Er is nood aan begeleiding. Een goed voorbeeld hiervan zijn de parkwachters van Leefmilieu Brussel. Ze scheppen een soort vertrouwelijkheid die goed is voor de buurt. Ze kennen het terrein en met hun uniform zijn ze een duidelijk aanspreekpunt. Bovendien hebben ze een zekere autoriteit mocht er iets mislopen. Hun aanwezigheid vind ik minstens even belangrijk als de serre.

Daarom mijn laatste devies: participatie? Fantastisch! Maar met mate. Het kader, en het bewaken ervan moet nog altijd door de overheid gebeuren, anders creëer je een soort burgerwachten.

Ruth Plaisier

Vorming is de basis van dit recept. Het panel kan zo rekening houden met verschillende invalshoeken en onderbouwde voorstellen doen. Terreinbezoeken kunnen nuttig zijn.

foto: Toha De Brant

Tajine van gemengde burgers
met zilverstukkenrijst

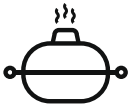

Soms moet je het verloren vertrouwen in de overheid herstellen. En soms zijn er dossiers met zoveel betrokkenen dat ze niet in een kamer passen.

Een voorbeeld: na de storm over de vergoedingen bij Publifin en Samusocial kwamen ook de lonen van politici weer ter sprake: zijn die niet onverantwoord hoog? Eén voorstel was om deze vergoedingen door consultants te laten objectiveren. Maar waarom zouden we daarbij de burger niet betrekken? Zo kunnen ook de échte aandeelhouders van de NV België hun mening kwijt.

Wat zou een geslaagd recept zijn om dit aan te pakken? Want bij deze kwestie zijn zoveel mensen betrokken dat we hen onmogelijk allemaal de kans kunnen geven om te participeren. Ons antwoord is deze tajine, een burgerpanel van gemengde burgers!

Ingrediënten

- Een kleurrijk assortiment van 20 tot 150 burgers die een staalkaart vormen van de bevolking;
- Een interessante reeks experten die de burgers informeren;
- Een team van facilitators bij de gesprekken;
- Een geschikte keukenruimte voor het denkwerk;
- Een stevig budget voor de organisatie en voor de vergoeding van de betrokkenen;
- Een goede communicatiecampagne.

Bereiding

Kort gezegd: selecteer een burgerpanel van mensen van allerlei pluimage - gepensioneerden, onderwijzers, winkeliers, bankdirecteurs - en laat hen zich inwerken in het thema zodat ze een richtlijn kunnen formuleren voor onze politici.

Transparantie en scheiding der machten in één! Tenminste, als de politici oprecht rekening willen houden met de mening van dit panel. We pleiten ervoor dat de overheid er zich klaar en duidelijk toe verbindt om het oordeel van het panel te volgen, net als bij een assisenjury. Anders kan je natuurlijk geen vertrouwen herstellen. Om dat te bewaken krijgt zo'n burgerpanel best de nodige media-aandacht. Daarom is een communicatiecampagne geen luxe.

Let op: er is een complete mise-en-place nodig met een bekwaam team van ervaren chefs en souschefs, met voldoende middelen en met een lange voorbereidings- en bereidingstijd. Dit is geen tussendoortje dat je snel opwarmt in een microgolfoventje.

Experten

De experten of consultants brengen een aantal ingrediënten mee voor het debat. Deze deskundigen zullen het burgerpanel informeren. In ons voorbeeld zou die info gaan over de wedde en sociale regelingen voor politici in onze buurlanden, de verschillen tussen een politieke loopbaan en een loopbaan als 'gewone' werknemer, … Deze 'opleiding' vormt de basis van het recept. Het panel kan zo onderbouwde en doordachte voorstellen doen en rekening houden met verschillende invalshoeken. Aandachtspunt is de onafhankelijkheid en de objectiviteit van deze deskundigen. Misschien kunnen ook de verschillende politieke partijen kort hun mening geven. Basisinfo kan op voorhand worden gebundeld en verstuurd aan de deelnemers.

De rekrutering van een bekwaam en uitgebalanceerd groepje deskundigen is dus een cruciale stap. Idealiter kan het panel zelf de experten kiezen.

Wat doen de experten niet? Zij kruiden de gesprekken niet bij. De burgers zorgen voor de inhoud van de kookpot.

Facilitators en tafelbegeleiders

Tafelbegeleiders wijzen de deelnemers de weg doorheen het proces. Ze peilen bij de deelnemers of alle info goed is aangekomen. Of er nog onduidelijkheden zijn. Zij bewaken daarna het evenwichtig en eerlijk debat rond de tafels en de focus op het thema. Ze helpen het panel om uitspraken te concretiseren zonder te sturen. En belangrijk: ze voorkomen lobbywerk van belanghebbenden, een cruciale rol in het bereidingsproces.

Burgers

De hoofdingrediënten zijn de opinies en ideeën van de deelnemers. Voor dit thema brengen we best een divers geheel samen in onze kookpotten. Een mooie weerspiegeling van de samenleving op vlak van geslacht, woonplaats, rijkdom, inkomen, …

Idealiter is het burgerpanel het resultaat van een toevallige steekproef. Potentiële deelnemers worden uitgenodigd. Wie wil deelnemen, krijgt vragen over zijn demografische achtergrond, kwestie van de representativiteit van het panel zo groot mogelijk te maken.

Ook de keuze voor het aantal deelnemers speelt een rol. Een vrij groot en divers panel is belangrijk om een draagvlak te geven aan het voorstel. En hoe kleiner het panel, hoe strikter men de aanwezigheid van verschillende profielen moet opvolgen. Per profiel voorzie je daarom best plaatsvervangers, voor het geval kandidaat-deelnemers plots afhaken.

Tussen haakjes: vaak krijgen de deelnemers een onkostenvergoeding en een dagvergoeding.

Praktisch

Natuurlijk heb je een geschikte kookruimte nodig voor al dit denkwerk: een centrale plaats voor de plenaire besluitvorming en aparte bijkeukentjes voor kleinere werkgroepjes. En natuurlijk ook materialen zoals flipcharts en beamers.

Verloop van het panel

Op een eerste bijeenkomst moet er tijd zijn voor een kennismaking, een toelichting bij het concrete verloop van dit panel, de afgesproken procedures, … Daarna komen de presentaties van de consultants en experten; eventueel aangevuld met standpunten uit de politiek zelf. En met ruimte voor vragen van de panelleden. Zo krijgt het panel het nodige inzicht, een overzicht van argumenten en bepaalde keuzes, …

Daarna moeten de chef-koks nog ruim tijd voorzien voor denkwerk en uitwisseling. Zodat alle meningen en invalshoeken aan bod komen die aanwezig zijn binnen het burgerpanel.

Al deze smaken samen zorgen voor de uiteindelijke bereiding. In ons voorbeeld: een gedragen voorstel rond wedde, pensioenen en andere voordelen voor parlementsleden en ministers. Als je met deelgroepjes werkt, moet het hele panel hun conclusies finaal nog verwerken tot een smeuïg maar consistent eindproduct.

Dit proces zal al snel meerdere bijeenkomsten vereisen. Na elke tussenstap is evaluatie en bijsturing nodig: is de bereidingswijze geslaagd, pakte de saus, …?

Dan rest nog om deze aanbevelingen ook bekend te maken bij het ruime publiek en politiek, bijvoorbeeld via een persconferentie of een webpagina. Een eindrapport dat de tussentijdse stappen en besluiten vastlegt, is ook een interessant document. En vergeet niet terug te koppelen tijdens de uitvoeringsfase. Wat gebeurt er concreet met de aanbevelingen?

Als het vertrouwen in de overheid laag is en besluitvorming impact heeft op zoveel mensen dat ze onmogelijk allemaal kunnen participeren, kan een burgerpanel een uitweg bieden.

foto: BRAL

HET RECEPT IN DE PRAKTIJK

Burgerpanel Mobiliteit Brussel

Burgerpanels worden meer en meer ingezet om de mening van burgers mee te nemen in de besluitvorming. Vaak is dat een vrijblijvende oefening die weinig zeggenschap geeft aan de deelnemers. In 2006 al gaf een burgerpanel een 'niet-technocratisch advies' aan de toenmalige minister. Dat moest, naast het werk van wetenschappers en experten, de Brusselse mobiliteitskwesties verduidelijken voor de beleidsmakers. We vroegen panellid Jeroen om een terugblik op het proces én op het resultaat.

"Het panel bestond uit een dertigtal personen," herinnert hij zich. "De groep was best wel representatief voor de Brusselse bevolking: man/vrouw, jong/oud en veel kleurtjes. We doorliepen samen een intensief proces. In totaal ging het toch om vier bijeenkomsten, van 's morgens tot de namiddag. Die zaterdagen volgden ook kort op elkaar. In totaal duurde het hele proces iets meer dan een maand. Tijdens die vergaderingen kwamen uiteenlopende thema's aan bod: openbaar vervoer, files, … Ook thema's die vandaag nog altijd actueel zijn in het Brusselse mobiliteitsdebat, zoals rekeningrijden, stonden toen al op onze agenda."

De juiste ingrediënten

Het denkwerk in het burgerpanel vertrok vanuit toelichtingen van deskundigen en voorstellingen van plannen. De deelnemers konden daarna aangeven welke beleidskeuzes hun voorkeur wegdroegen. Of welke keuzes ze echt niet zagen zitten.

"Ook minister Pascal Smet was op een bepaalde bijeenkomst aanwezig, niet voor een monoloog, maar om in dialoog te gaan met de deelnemers," vertelt Jeroen. "Al woonde ik toen nog niet zo heel lang in Brussel, het burgerpanel was een positieve ervaring. Het was ook aangenaam samenwerken met al die burgers in het panel. Alle deelnemers kregen ook de kans om te participeren, al is de ene natuurlijk al wat actiever dan de andere …"

Schillen en snijden in kleine groepjes

"De discussies werden goed geleid door de moderatoren, zodat iedereen evenwaardig aan bod kon komen. Die procesbegeleiders hebben ook verschillende werkvormen ingezet: soms verliep het debat in kleinere werkgroepjes, soms met alle deelnemers samen. De typisch Brusselse taalsituatie maakt een dergelijke vergadering wel niet evident. Iedereen kon wel zijn eigen moedertaal spreken: Frans of Nederlands. Maar de discussies verliepen vooral in het Frans en dat was soms toch een uitdaging."

We pleiten ervoor dat de overheid er zich klaar en duidelijk toe verbindt om het oordeel van het panel te volgen, net als bij een assisenjury. Het gaat ook hier immers om herstellen van vertrouwen.

foto: Hanne Van Reusel

Input versus impact

"Ik heb wel het gevoel dat wij écht onze input hebben kunnen geven. Achteraf kregen we ook het afgewerkte mobiliteitsplan opgestuurd. Maar wat nu precies de invloed van onze aanbevelingen was op de uiteindelijk beleidskeuzes, werd niet toegelicht," evalueert Jeroen. "En van de mate waarin het mobiliteitsplan later is uitgevoerd, hebben we ook niets meer vernomen. Terwijl ik dat zelf wel belangrijk vond. Dat zou mijn verbetersuggestie zijn: geef na een aantal jaren feedback aan het burgerpanel over de concrete realisaties. Zo krijgen de panelleden toch meer het gevoel dat ze niet alleen hebben bijgedragen aan een 'papieren' plan maar ook een échte impact hebben gehad."

MEER LEZEN:

https://bral.brussels/sites/default/files/Alert_Mobil_04.pdf, p. 4-5

http://www.parlement.brussels/burger_panel/?lang=nl

De standbeelden-actie van Bruxsel'AIR brachten veel volk op de been.
Burgers laten meer en meer verstaan dat ze wél willen weten hoe de vork aan de steel zit.

foto: BRAL

Borrelhapjes van kennis

met de smaak van fijnstof, en een wolkje burgerschap

Milieubewustzijn is geen voorrecht van specialisten. Overal er wordt geademd, merken we dat er een giftige uitstoot van chemische stoffen of brandstofverbranding in de lucht hangt.

De gemiddelde burger weet maar al te goed dat deze gasvormige afvalstoffen wel een of ander negatief effect op ons lichaam moeten hebben. Mensen zijn er zich van bewust dat de rook van hout, steenkool, benzine of stookolie onze gezondheid ondermijnt.

Weet wat je eet

Maar het recept om hier iets aan te doen blijft meestal buiten het bereik van de burgers! Als het over mobiliteit of milieu gaat, houdt een technowetenschappelijke barricade burgers op afstand. Het bestuur verschanst zich achter de complexiteit van het dossier en slaagt er soms zelfs in essentiële en langverwachte politieke keuzes - zoals de inperking van vervuilend verkeer - uit te stellen. In Brussel wordt de toxiciteit, net zoals elders, totaal ontkend. En we slikken alles, zonder te weten wat we voorgeschoteld krijgen.

Maar burgers laten meer en meer verstaan dat ze wél willen weten hoe de vork aan de steel zit. Er is een collectief verlangen naar kennis. Onze politiek bewuste stadsgenoten willen meten waar en hoe microdeeltjes en gas onze gezondheid bedreigen. En dat maakt de struisvogelpolitiek van de overheid onhoudbaar.

Een mix van kennis om tot empowerment te komen

Dit recept krijgt smaak door geëngageerde burgers die klaarstaan om het de bestuurders lastig te maken. Hun mening en milieubewustzijn laten hen geen keuze: ze willen zich “bemoeien met zaken die hen niet aangaan”, ‘t is te zeggen, met wetenschappelijke

Ingrediënten

Voor een groep van 5 tot 20 personen:

- Meerdere burgers die begaan zijn met een bepaalde situatie of problematiek;
- De wil om bij te leren, het plezier van het uitwisselen van je ervaringen;
- Een dosis durf en een portie creativiteit, om je ideeën te verspreiden en je mening uit te drukken;
- Een plakje tact om je elegant en diplomatisch te bemoeien met “wat je niet aangaat”;
- Een uitgebreid sociaal of lokaal netwerk;
- Diversiteit op het vlak van vaardigheden, sociale identiteit, politieke opinie;
- Facultatief: een maatschappelijk werker, milieumedewerker met glijdende uren of een vrijwilliger uit een burgerbeweging die de gemeenschap ondersteunt met raad en daad.

kwesties die wegen op het openbaar belang. Citizen science is veel meer dan een snuifje zout, het is een basisingrediënt.

Deze burgers willen al doende leren. Ze willen kennis opbouwen, samen sterk worden en zo verandering doordrukken. Sommige groepen hebben ondertussen een deskundigheid ontwikkeld die kan wedijveren met die van de regeringsadviseurs.

Het vrije verkeer van kennis lijkt een vrij verkeer van macht mogelijk te maken. Met hun op kennis gestoelde acties lijken deze geëngageerde burgers ook de politiek wakker te schudden. Als we democratie echt willen toepassen, dan moeten we daarom eerst de kennis democratiseren.

Bereiding

Een groep bewoners als borrelhapjes

Meng de burger-ingrediënten goed dooreen. Houd hierbij rekening met ieders identiteit als onderdeel van het project. Laat ‘s avonds regelmatig 3 uur samen sudderen, zodat de blikken elkaar kunnen kruisen en er kan overlegd worden. Overdag op een zacht vuurtje een uur lang laten fruiten, naar smaak bijkruiden met ad hoc-bijeenkomsten of opzoekwerk. Verzamel zoveel mogelijk waardevolle informatie op het terrein. Alles wat je beleeft of te weten komt, kan later een verrassend ingrediënt blijken te zijn.

Zie toe op het bindmiddel van het recept: de gemeenschap. Bied steeds een luisterend oor, want iedereen kan iets bijdragen. Iedereen weet wel iets, ongeacht zijn studieniveau of taal. Breng samen tijd door en leer elkaar beter kennen. Werk samen aan een collectieve identiteit en aan de strategie voor jullie strijd. Als je je ingrediënten met zorg selecteert, kan je ze samenbrengen in steeds originelere en lekkerdere borrelhapjes. Heerlijk!

Voorzie 3 maanden mobilisering en 24 maanden opvolging als een werknemer zich inzet voor de groep. Rijping: reken op 1 tot 2 jaar om een relevant en productief netwerk uit te bouwen en erkenning te krijgen.

Doe samen ervaringen op en formuleer haalbare doelstellingen: ze geven je het gevoel dat je echt deel uitmaakt van een team. Vier elke “kleine overwinning” zonder de algehele vooruitgang uit het oog te verliezen.

Bewoners eisen de openbare ruimte opnieuw op en bepalen meteen ook hun eigen rol als actieve burger opnieuw.

foto: Samuel Letecheur

Proevertjes voor de bredere samenleving

Leng het burgerschap regelmatig aan met acties op het terrein. Laat geïnteresseerde mensen proeven van wat je intussen hebt (bij)geleerd. Je kan je hapjes bijvoorbeeld presenteren op een citizen science-conferentie.

Kook zachtjes een systemische en multidisciplinaire verandering: je oplossingen bieden een antwoord op een tal van problemen. Besprenkel met creativiteit: een aantrekkelijke vorm van handelen en sensibiliseren.

Houd steeds een oogje op de bereiding: je wil geen moraalridder spelen. Je wil een empathische boodschap geven aan het grote publiek, de overheid of de verantwoordelijken voor deze problematiek.

Breng het recept op smaak door niet-competitieve bondgenoten te zoeken en te diversifiëren. Ga pragmatisch met het netwerk om: bekijk eerste welke acties en doelstellingen in de lijn van je zaak liggen, alvorens grote gemeenschappelijke standpunten in te nemen.

Haal zoveel mogelijk uit de burgerexpertise: probeer de complexiteit ervan goed te bevatten; willen bijleren is geen kwestie van tijd, leeftijd of diploma. Weten en doorgeven is een dynamisch proces dat iedereen met trots zal toepassen, ook buiten de groep, zodat de hele maatschappij ervan kan meeprofiteren.

HET RECEPT IN DE PRAKTIJK

Bruxsel'AIR - een frisse wind van burgeractivisme

"Wie had in september 2016 kunnen vermoeden dat burgers met uiteenlopende achtergronden gehoor zouden geven aan de oproep van Gracq en Bral en achttien maanden later in de Senaat hun vraag over de luchtkwaliteit zouden stellen? Ik in elk geval niet."

Delphine van het burgercollectief 'Bruxsel'AIR' vertelt ons over haar avontuur dat begon met het ExpAIR-project van Bral (een samenwerking met Leefmilieu Brussel) om dieselroet te meten, en dat overging naar collectieve acties in de openbare ruimte om schonere lucht te eisen.

“Het kader van het meetproject was in 2016 rekbaar genoeg om een nieuwe rol van burger/veranderingsfactor te creëren. We moesten voor het project op regelmatige basis samenkomen om onze meettoestellen voor de fijnstofconcentraties om te ruilen, die Leefmilieu Brussel ons, via Bral, ter beschikking stelde. Maar we wilden vooral onze ervaringen over luchtmetingen uitwisselen en samen zien hoe ieder van ons de ander kon helpen om er meer over te leren.

We zijn dus regelmatig in de lokalen van Gracq beginnen samenkomen. En in plaats van elkaar de toestellen als een hete aardappel door te geven, hebben we van die wekelijkse afspraken gebruikgemaakt om elkaar beter te leren kennen en onze nieuwe kennis of jarenlange ervaring over luchtkwaliteit met elkaar te delen.

Buiten de lijnen

Het werd ons vrij snel duidelijk dat het probleem van de luchtvervuiling de lijnen van het wetenschappelijke kader van onze participatieve metingen ver overschreed. Om ons een gefundeerde mening te kunnen vormen, zouden we ons moeten informeren. We zouden moeten bijleren over grotere en meer alomvattende thematieken. Hoe zit het met de mobiliteit, met onze levensgewoonten? (Van verwarming tot onlineverkoop!) Hoe kunnen we ons gedrag veranderen? Welke autobelasting willen we voor ons gewest? Welke verantwoordelijkheid dragen de autoconstructeurs? ... En waarom rijden niet meer mensen met de fiets?

Vanaf dat ogenblik werden al onze uitwisselingen, gesprekken, netwerken, uitbundige brainstormsessies en meest uitgesproken stellingnames, etappes om tot een gezamenlijk punt te komen. Ze hielpen ons om onze doelstellingen te formuleren en om ons te helpen een antwoord te vinden op de steeds terugkerende vraag: “En wat doen we nu?” Er bestond voor ons geen twijfel over dat dit wat publiek moest zijn, iedereen moest insluiten en een diepe indruk moest nalaten.

Uit uiteenzettingen, verslagen, uitwisselingen en discussies is het idee gegroeid voor een actieplan en voor een langetermijnstrategie om te veranderen wat ons het meest shockeerde: het onzichtbaar-maken van onze nood aan schone lucht in het publieke debat. Vandaar het idee voor een zichtbare actie op een openbare plaats, en tegelijk een zichtbaar-maken van onze positie, onze eisen en onze hoop dat de mensen zich in de kwestie zouden gaan verdiepen, zoals ook wij hadden gedaan.

De acties voorbereiden, en vooral ze laten slagen, vergde enorm veel energie. De gesprekken, de motivatie en de zekerheid dat iedereen meetelde, waren eens te meer van doorslaggevend belang om het verbluffende resultaat van onze standbeeldenactie van 18 februari 2017 te behalen.

De smaak van de actie doorgeven

Voor mij persoonlijk was het de eerste keer in heel lange tijd dat ik voelde dat de openbare ruimte van mij was, als een verlengde van mijn mentale speelveld. Dat heeft me een nieuwe dosis energie gegeven

Sommige groepen hebben een deskundigheid ontwikkeld die kan wedijveren met die van regeringsadviseurs.

foto: BRAL

"Ik ben er rotsvast van overtuigd dat iedereen op zijn eigen niveau de dingen kan veranderen."

foto: Filter Café Filtré

MEER LEZEN:

- *www.bral.brussels/cleanair*
- *https://www.facebook.com/bruxselair/*
- *www.bruxselair.org*
- *Video standbeeldenactie: http://bit.ly/2HhlDte*

om ook de laatste voorbereidingen tot een goed einde te brengen. Van daaruit zijn voor mij niet alleen andere acties voortgekomen, maar ook andere burgerengagementen: ik ben er rotsvast van overtuigd dat iedereen op zijn eigen niveau de dingen kan veranderen.

De openbare ruimte opnieuw opeisen, maar ook je eigen rol als actieve burger opnieuw bepalen. En vooral je realiseren dat iedereen kan doen wat hij zelf wil: van totale passiviteit tot het meest reactieve activisme, iedereen maakt verschillende fases door. Het vergt tijd: tijd om na te denken, je te informeren, uit te wisselen, andere ervaringen op te doen, te proberen, opnieuw te proberen en te herbeginnen tot het lukt. Sommige mensen kunnen zich opladen met alle omringende energie om voortdurend een actieve burger te blijven, maar soms moet je ook de tijd nemen om je te herbronnen en terug naar de essentie te keren. En op dat punt zijn de sociale, vriendschappelijke en menselijke dimensies in perfecte harmonie.

Op de vraag waarom we ons blijven mobiliseren, zou ik antwoorden dat er, naast de zaak die we verdedigen, ook de mensen zijn met wie je samenwerkt. Zij zijn heel goede en waardevolle vrienden geworden, met wie je een overwinning, een verjaardag, het vertrek op vakantie of het begin van een nieuw avontuur viert. Van elkaar leren, projecten in de openbare ruimte uitvoeren, samen lief en leed delen, het motto *keep it fun* volgen: dat alles heeft ons gebracht tot waar we nu staan."

Mensen helpen elkaar vooruit bij ‘Buurtpensioen’. Wat jij niet (meer) kan, kan een ander misschien net wel goed.

foto: Jan Van Bostraeten

Tijdballetjes
à la sauce locale

Geld is een belangrijk ingrediënt in het bereiden van welvaart. Geld heeft voornamelijk drie functies: het drukt een waarde uit, het maakt ruilen mogelijk, en het maakt vergelijken mogelijk.

Geld is dus een veelzijdig ingrediënt en het is in heel wat vormen te vinden: als munten en biljetten, maar ook als krediet en allerhande afgeleide producten. Door de veelzijdigheid van geld werkt het heel goed als bindmiddel in kapitalistische gerechten.

Tegelijk komen heel wat maatschappelijke recepten uit neoliberale kookboeken. Daardoor worden veel aspecten van ons sociale leven vaak geregeld door marktprincipes. Sommige bereidingen beschouwen mensen in de eerste plaats als 'consumenten' in plaats van 'burgers', of ze bouwen de collectieve solidariteit af onder het mom van individuele verantwoordelijkheid. Denk bijvoorbeeld aan het politieke debat over de financiering van de zorg, pensioenen, of werkloosheid.

Deze grote thema's doen al snel denken aan de voorzieningen van de (federale en regionale) welvaartsstaat. Maar ook het lokale niveau, in steden, buurten en wijken, kan een rol spelen als het gaat om zorg of welvaart. Er zijn volop experimenten met nieuwe recepten voor (publieke) dienstverlening. Alsmaar meer mensen testen in hun lokale gemeenschap nieuwe bereidingen. Deze kookstijl geeft bovendien meer aandacht aan wat voedzaam is voor de lokale gemeenschap. Er bestaan immers heel wat noden die de kapitalistische markt niet lenigt, of waar de tussenkomsten van de overheid ontoereikend zijn.

Lokale vormen van geld kunnen een rol spelen in een lokale gemeenschap. Als we denken over geld, denken we natuurlijk in de eerste plaats aan euro's. Maar geld bestaat uit meer dan alleen euro's.

Ingrediënten

Tijdbanken zijn gebaseerd op een recept van Edgar Cahn, al houdt niet iedere kok zich aan de voorschriften van Cahn. Tijdbanken gaan uit van de noden en talenten van een lokale gemeenschap en zetten mensen aan om elkaar te helpen. Voor elk gewerkt uur krijgen de deelnemers één eenheid geld. Omgekeerd is elke geldeenheid dus één uur waard. Dit systeem vraagt om wederkerigheid: om hulp te krijgen moet je een bepaalde wederdienst aanbieden. Ieder uur werk is gelijkwaardig. Iets helemaal anders dan een geldsysteem waar uurlonen verschillen van job tot job!

Tijdbanken kunnen een bijdrage leveren aan de lokale gemeenschap, omdat ze de onderlinge interactie stimuleren. Maar ze kunnen ook meer materiële bijdragen tot stand brengen doordat er een ruil ontstaat van allerlei lokale diensten: kleine herstellingen aan spullen of huizen, boodschappendiensten, kinderopvang, kleine zorgtaken, huiswerkbegeleiding, taallessen, rijlessen, ...

Voor elk tijdbankrecept heb je alvast de volgende ingrediënten nodig.

- Voldoende buurtbewoners om mee te koken;
- Een (digitaal) systeem om je tijdmunten uit te wisselen;
- Bemiddelaars of coördinatoren die het netwerken stimuleren en de centrale administratieve verrichtingen doen.

In dit recept gebruiken we geld in de vorm van tijd, de zogenaamde 'tijdbanken" (time banking). Deze lokale vormen van geld kunnen een aantal positieve effecten genereren: ze stimuleren de sociale cohesie in de gemeenschap, ze voorzien in diensten en talenten die op de markt niet aan bod komen, en ze kunnen bestaande (publieke) diensten aanvullen. Lokale munten vervangen dus niet het klassieke geld of de voorzieningen van de welvaartsstaat. Ze zijn complementair.

Kooktijd

Een voorproefje kan soms al na enkele maanden, maar voor een vol eindresultaat met rijpe vruchten en een lekkere marinade voorzie je best enkele jaren tijd.

Bereiding

Ken je buurt: wat zijn de lokale noden? Wie wil meekoken? Welke ingrediënten zijn er al? Welke zoek je nog? Voor je begint te koken weet je best wat je nodig hebt.

Hou een centraal register bij: iedereen moet z'n eigen rekening kunnen openen bij de tijdbank. Zorg voor een goed (digitaal) systeem om de tijdmunten te registreren.

Begeleid het proces: om de ingrediënten voor je tijdbank goed te laten mengen, kan je ook best werken met een centrale coördinator. Deze persoon verkent mee de noden van de buurt, verspreidt informatie, en kijkt of mensen het centrale register goed gebruiken.

Zoek lokale 'ambassadeurs', enthousiaste buurtbewoners die het netwerk willen uitdragen. Ze zijn het bindmiddel van je tijdbank.

Werk met de juiste schaal: we bedoelen dan niet de schaal waarmee je de gerechten opdient, maar het bereik dat jouw bereiding wilt behalen in de stad. Wil je op buurtniveau werken, of wil je een tijdbank opstarten die stadsbreed kan werken? Als je op gro-

tere schaal wil werken, dan zal je meer werk moeten steken in het coördineren en het stimuleren van je netwerk.

Tijdbanken bereid je met het oog op de noden van lokale gemeenschappen, waardoor tijdbanken onderling erg kunnen uiteenlopen. De noden kunnen anders zijn, maar ook de aanwezige ingrediënten om mee te koken zijn niet overal in dezelfde mate aanwezig. Een kok die wil tijdbanken zal dus creatief moeten omspringen met de ingrediënten van de buurt! We tonen je alvast twee bereidingen uit de Brusselse keuken die de diversiteit in bereidingen illustreren.

HET RECEPT IN DE PRAKTIJK

Timebank Brussel

Timebank Brussel spant zich reeds lange tijd in om te tijdbanken. Ze vulden het basisrecept voor tijdbanken aan met een aantal ingrediënten en kooktechnieken vanuit hun eigen ervaring. De Timebank Brussel wilt graag een bereiding waarmee ze een stadsbreed netwerk kan spijzen. De laatste jaren sleutelden ze daarom aan hun recept door te proberen hun netwerk te dynamiseren.

Website

Een eenvoudige website waar iedere deelnemer toegang heeft tot het aanbod in de tijdbank. Zeker als je stadsbreed werkt, is een gemakkelijk en aantrekkelijk systeem geen luxe-ingrediënt.

Grafische taal

Communiceren op je website met heldere pictogrammen en symbolen helpt om de tijdbank voor zoveel mogelijk mensen te ontsluiten.

Fysiek in de buurt aanwezig

Je vergroot de kans op een geslaagde bereiding door regelmatig in de buurt aanwezig te zijn en banden te smeden met de deelnemers.

Zeggenschap over het geldaanbod

Soms komt de lokale tijdruil niet goed op gang. De ‘saus’ pakt als het ware niet. In afspraak met de deelnemers

Tijdbanken kunnen een bijdrage leveren aan de lokale gemeenschap, omdat ze de onderlinge interactie stimuleren.

foto: Timebank

Ook de Brusselse Timebank zet zich in voor een meer solidaire samenwerking via ruil van lokale diensten: kleine herstellingen, boodschappendiensten, kleine zorgtaken...

foto: Open source

kan een 'centrale bank' dan een hoeveelheid geld (uren) geven als startbudget om sneller ruilacties uit te lokken.

Talenten toevoegen

Veel deelnemers zien hun bijdrage tot de tijdbank al snel in functie van hun beroep. Soms beseffen mensen niet wat ze nog kunnen bijdragen voor een ander. Om deze talenten-ingrediënten toe te voegen, gebruik je best verschillende technieken: voeg sprekende voorbeelden toe, stimuleer veelzijdige vragen om de noden zichtbaar te maken, breng mensen samen zodat ze van elkaar kunnen leren, … Experimenteer met verschillende technieken, om te kijken wat het beste werkt in jouw specifieke buurt.

HET RECEPT IN DE PRAKTIJK

Buurtpensioen Brussel

Het Buurtpensioen is een andere bereiding op basis van het tijdbankrecept. Het gaat hier om een vorm van pensioensparen. In plaats van een rechtstreekse ruil kunnen mensen prestaties leveren voor anderen die hen een tegoed op een persoonlijke spaarrekening opleveren. Later, als je zelf hulp nodig hebt, kan je dit tegoed aanspreken om prestaties van anderen te vergoeden. Deze bereiding werkt dus op lange termijn, een sterk verschil met andere tijdbank-recepten.

Lokale partners

Het Buurtpensioen richt zich op lokale buurten. Elke bereiding begint met het zoeken naar sterke lokale partners: organisaties en mensen die de buurt kennen en de lokale noden goed kunnen inschatten.

Vrijwillige coördinatoren

Een sterk netwerk heeft ook sterke vrijwilligers die het netwerk uitdragen naar anderen in de buurt. De coördinator stimuleert anderen, en voorziet de buurtbewoners van informatie als dat nodig is.

Professionele begeleiding

Een professionele begeleider heeft voor het Buurtpensioen als meerwaarde permanent te werken aan het project. De begeleider helpt het idee verspreiden, zoekt naar sterke lokale partners, en draagt mee het netwerk uit. De begeleider schaaft ook voortdurend mee aan de basisbereiding, zodat elke buurt een recept op maat bereidt.

Experimentele ruimte

Aan de slag gaan met een Buurtpensioen vergt tijd en ruimte om ingrediënten en technieken te testen. Een overheid kan een belangrijke rol spelen: ze kan professionele begeleiding financieren, en een regelgevend kader ontwerpen waarbinnen men kan werken.

Sociale cohesie

Het Buurtpensioen doet meer dan louter instrumenteel pensioensparen. Je zet met het Buurtpensioen in op het werken aan lokale netwerken: mensen samenbrengen, contacten stimuleren, iets betekenen voor elkaar.

Garantie op langere termijn

Voorlopig kan je met het Buurtpensioen Brussel nog niet sparen, want de bereiding is nog jong. Pensioensparen loopt over een lange termijn, dus moet je voorzieningen treffen zodat je het pensioen later ook nog kan gebruiken. Hoe je de bereiding op lange termijn kan bewaren, is nog niet geweten. Heb je een overheid nodig die de gerechten mee bewaakt? En welke overheid dan? Of kan de gemeenschap zelf over die lange termijn waken? Welke rol voor mutualiteiten of verzekeringsmaatschappijen? In ieder geval vereist de belofte van het pensioensparen dat organisaties kunnen meedenken op de lange termijn.

Zichtbaar maken van de lokale impact

Om partners te overtuigen mee te werken aan je bereiding moet je kunnen aantonen wat de meerwaarde van je gerecht is. Voor een complex recept zoals het Buurtpensioen is dat niet altijd eenvoudig. Een deel van het gerecht wordt zichtbaar door het registreren van de uitwisselingen in het centrale register. Maar daarmee vang je natuurlijk niet alles, het recept is niet zomaar in cijfers te vatten, denk maar aan werken aan de sociale cohesie in de buurt. Om die belangrijke maar moeilijke zaken zichtbaar te maken helpen rijke verhalen, gevuld met levendige beschrijvingen en sterke beelden.

Heb je een overheid nodig om de lokale munt op lange termijn te garanderen? Of kan de gemeenschap dat zelf?

foto: Jan Van Bostraeten

MEER LEZEN:

Algemene referenties:

- Dardot, P., & Laval, C. (2013). The New Way of the World: On Neoliberal Society. (G. Elliott, Trans.). London: Verso.
- Maak je buurt uitmuntend! Handboek gemeenschapsmunten voor lokale besturen en organisaties, 2014, Bernard Lietaer, Anne Snick & Edgar Kampers: http://bit.ly/gemeenschapsmunten .

Timebank:

- Een interview met Nuno door het kenniscentrum: http://bit.ly/interview-nuno
- https://timebank.cc/
- https://www.facebook.com/timebankBXL/

Buurtpensioen:

- http://www.woonzorgbrussel.be/BuurtPensioen
- http://www.kenniscentrumwwz.be/wat-het-buurtpensioen

Ecopower informeert schoolkinderen over hernieuwbare energie. “Iedereen moet er zeggenschap over hebben, precies omdat het een publieke bron is, een gedeeld goed.”

foto: Ecopower cvba

Pittige chili
“électrique!”

Een van de belangrijkste recepten voor een succesvolle maatschappij is een goede energievoorziening. Wie aan de knoppen staat van de energieproductie, heeft dus macht.

In onze vrije-marktsamenleving is die controle grotendeels bij de privé komen liggen. En dan nog niet eens bij een veelheid van bedrijven. Zelfs na de liberalisering van de energiemarkt controleert één producent nog altijd het leeuwendeel van de markt in ons land. De aandeelhouders van dit bedrijf hebben dus nog steeds veel in de pap te brokken.

Een andere schakel in het traject van energie naar ons fornuis is de distributie. In Vlaanderen is er sprake van privatisering van de distributie; in Brussel vooralsnog niet. Sibelga, de distributeur, is nog altijd een coöperatieve vennootschap gevormd door de gemeenten van Brussel en een intercommunale financieringsvennootschap. Maar de Brusselaars zelf spelen er geen rechtstreekse rol in.

Dit recept serveren we om de macht over de energievoorziening van onze samenleving wat gelijker te verdelen en meer bij de inwoners van Brussel te leggen. Je kan het zowel op de energieproductie, de levering als op de distributie toepassen. Zo wordt energie weer wat ‘t eigenlijk zou moeten zijn : een gemeengoed, een bien commun of common, dat beheerd wordt door een hele gemeenschap.

Met wat mentale soepelheid en creativiteit kun je ‘energie’ ook vervangen door andere ingrediënten of gemeenschappelijke hulpbronnen, zoals water, grond, kennis, … Zelfs de autovloot van Cambio of de fietsen van Villo kun je beschouwen als commons die kunnen beheerd worden door een coöperatie van gebruikers eerder dan door een privaat of semipubliek bedrijf.

Ingrediënten

- Enkele tientallen bewoners die een coöperatieve willen oprichten, als stichtende leden;
- Enkele duizenden bewoners die over een beetje kapitaal beschikken en die coöperant willen worden;
- De nodige expertise op vlak van energietransitie maar ook op vlak van bedrijfsvoering, vergunningen, marketing, …
- Best ook knowhow over participatief werken binnen een organisatie;
- Enkele opportuniteiten om een eerste wapenfeit te lanceren;
- Samenwerking met lokale overheden kan een plus zijn, niet zozeer voor licenties maar vooral voor opportuniteiten. Bij bijna 60% van de Duitse energiecoöperaties is de lokale overheid lid en/of actief betrokken;
- Een stevige hoeveelheid zon en wind, al kan je dit ook vervangen door waterkracht, biomassa of andere vormen van energie;

** Dat kan een gebouw zijn waarop zonnepanelen komen, een project van energiebezuiniging, een warmtekrachtkoppeling, …*

Bereidingswijze

Begin je chili door een stevige groep stichtende leden te verzamelen. Als je er kan vinden in verschillende vormen, kleuren, leeftijden en sociale categorieën, is dat een pluspunt. Zo krijg je een diverse coöperatie. Samenwerken met de koks van buurthuizen kan daarbij helpen.

Laat deze leden samen even trekken en voeg dan de statuten toe. Hier moet je goed opletten. Statuten moeten goed rijp zijn of anders deugen ze niet. Er zijn heel veel coöperaties op de wereld, ook in dit land, maar ze werken niet allemaal volgens de internationaal-erkende coöperatieve principes, de zogenaamde ICA-principes. Volgens de International Co-operative Alliance ofte ICA zijn coöperaties autonome zelforganisaties die gecontroleerd worden door hun leden. Iedereen heeft één stem, onafhankelijk van het ingebrachte kapitaal. Bestuursmandaten staan open voor alle leden.

Omdat dit allemaal nogal ingewikkeld is, neem je voor je gaat koken best even contact op met de Nationale Raad voor de Coöperatie (NRC) en met REScoop.be, de federatie van verenigingen en coöperaties van burgers voor hernieuwbare energie in België.

Eens je coöperatie in de kookpot zit, kan je een promotiecampagne starten om het aantal coöperanten op te drijven. Graai daarbij opnieuw in de groentemand van de vele verenigingen en burgercollectieven die Brussel rijk is.

Om ervoor te zorgen dat de leden en mandatarissen hun rol echt kunnen spelen en om je coöperatie echt democratisch te maken, moet je het geheel nu op smaak brengen met de nodige kruiden. Houd om te beginnen de kostprijs laag. Aandelen in sommige coöperaties kosten minder dan 100 euro. Zo kan iemand met bescheiden middelen toch meedoen aan de energietransitie.

Verder komt het erop aan een participatiecultuur te ontwikkelen. Verlaag de drempel om aan de algemene vergaderingen mee te doen, op de eerste plaats door ze gezellig te maken. En verder door ze te koppelen aan discussies die leven bij de coöperanten. Hou bijvoorbeeld je AV in een buurt waar je een investering plant. Je gebruikt best ook technieken die het besluitvormingsproces zo democratisch mogelijk maken, zoals de methode van de collectieve intelligentie.

En dan zijn er natuurlijk nog de vraagstukken die te maken hebben met de dienstverlening die de coöperatie gaat ontwikkelen, rond energie in dit geval. Je moet op zoek naar opportuniteiten om te investeren in duurzame projecten rond hernieuwbare energie en energiebesparing. Je kan zonnepanelen aanleggen of een warmtekrachtkoppeling bouwen; je kan gebouwen isoleren, … Een bijkomend probleem daarbij is dat je per gewest een aparte licentie nodig hebt om elektriciteit te produceren en te leveren. En dat brengt nogal wat rompslomp mee. Da's ook de reden waarom Ecopower afgezien heeft van levering in Brussel.

Een vrolijk orkest huldigt de nieuwe windmolens in. Energie als een gemeengoed of common dat beheerd wordt door een hele gemeenschap.

foto: Westmill.coop , uit 'De energietransitie naar energiedemocratie'

ENERGIRIS en Ecopower

ENERGIRIS

Enkele jaren geleden waagde de coöperatieve ENERGIRIS de sprong om de energietransitie te versnellen dankzij het kapitaal van onze coöperanten, die bestaan uit Brusselse burgers, Belgen en zelfs Europeanen.

Esther Bellendorf, administratief medewerker bij ENERGIRIS, vertelt over de ontwikkeling van een cooperatie die gedragen wordt door de dynamiek van een multidisciplinair, geëngageerd team. Sinds haar oprichting in april 2014 vertegenwoordigt ENERGIRIS ondertussen 440 coöperanten voor meer dan 1 miljoen euro. De coöperatie kon zo 27 projecten co-financieren die de energietransitie verwezenlijken, samen met gemeentes, condo's, KMO's, en scholen voor een totale waarde van 3,7 miljoen euro.

ENERGIRIS staat voor een participatief model waarin elke burger een 'coöper-acteur' kan worden van de energietransitie en zo projecten kan cofinancieren die gaan van hernieuwbare energie over energetische efficiëntie tot slimme energieregulatie.

Er is een echte nood aan het versnellen van de energietransitie om te strijden tegen de klimaatverandering. Door hun spaargeld nuttig te investeren kunnen de coöper-acteurs' genieten van een 'rechtvaardig' rendement van de energietransitie-projecten en tegelijkertijd onze samenleving te verbeteren.

We denken nu volop na over de ontwikkeling van de cooperatie, waaronder het betrekken van vrijwilligers in bijvoorbeeld communicatie, wetgeving, en financiën om onze dagelijkse werking te ondersteunen.

Als de energietransitie je interesseert en als je tijd kan vrijmaken om een project in volle opkomst te ondersteunen, aarzel dan niet om ENERGIRIS te contacteren via coop@energiris.coop.

Esther Bollendorf

Ecopower

Dé voorvechter van 'energiedemocratie' in België en zelfs in Europa is ongetwijfeld de coöperatie Ecopower. Ecopower levert helaas geen elektriciteit in Brussel, maar toont wel de weg inzake energiecoöperatisme. Relinde Baeten, een van de oprichtsters, vertelt.

Energie is een gemeengoed. Daar zijn we bij Ecopower van overtuigd: energie hoort niet in handen van bijvoorbeeld grote multinationals. Iedereen moet er zeggenschap over hebben, precies omdat het een publieke bron is, een gedeeld goed. Vandaar onze keuze voor een coöperatief bedrijfsmodel. Bij uitstek in de energiesector is zo'n model van belang.

Bij Ecopower zijn de meer dan 50.000 coöperanten rechtstreeks mede-eigenaar van de productie-installaties: windturbines, zonnepanelen, waterkracht en een pelletsfabriek.

De Ecopower-coöperanten kunnen in Vlaanderen ook elektriciteit afnemen van hun installaties. Dat wordt beschouwd als een dienstverlening en we maken daar geen winst op. Die levering zorgt voor een belangrijke band met de coöperanten. Ze genieten mee van de productie van hun installaties en ze kunnen mee beslissen over de prijs. Op de algemene vergadering hebben ze allemaal één stem, onafhankelijk van het aantal aandelen. Het coöperant-zijn en meedoen is immers belangrijker dan de hoeveelheid geld die je investeert.

Elk jaar zijn er in de herfst energiecafés of coöperantenavonden, verspreid over heel Vlaanderen. Daar stellen we mogelijke beleidslijnen voor en we houden rekening met de input van de coöperanten. De coöperanten krijgen drie keer per jaar een nieuwsbrief, de PowerPost. Daarnaast krijgen ze ook geregeld een e-mailbericht als er een initiatief in hun buurt is.

Ook bij elk nieuw project worden de coöperanten uitgenodigd op een aparte vergadering. Dan stellen we bijvoorbeeld een windproject voor en luisteren we naar de inbreng van de coöperanten. Zij brengen ons vaak op goede ideeën of goede contacten. We organiseren ook altijd een vergadering met de buurtbewoners, waar de input van de coöperanten belangrijk blijkt.

Onze ervaring leert dat het model van Ecopower – waarbij mensen mede-eigenaar worden van projecten – het draagvlak voor projecten en dus ook voor hernieuwbare energie groter maakt. Je kunt echt wel mensen over de streep halen als je eerlijk communiceert over een project en als je duidelijk maakt dat iedereen daar werkelijk bij betrokken wordt.

De energietransitie dient zich aan: van grootschalig naar lokaal, van fossiel naar hernieuwbaar en van verspillend naar efficiënt. Die energietransitie is dé kans voor energiedemocratie. Daarvoor moeten burgers het heft in eigen handen nemen. En daarvoor wil Ecopower zich engageren.

Relinde Baeten

Aandelen in sommige coöperaties kosten minder dan 100 euro.
Zo kan iemand met bescheiden middelen toch meedoen aan de energietransitie.

foto:Ecopower cvba

MEER LEZEN:

- *Artikel: "Gidsland voor publiek-civiele samenwerking? Beheren overheden én burgers hun energienetwerken? " Link: http://bit.ly/pala-energie*
- *Ecopower website: www.ecopower.be*
- *ENERGIRIS website: www.energiris.be*

Bij grote projecten, die heel veel volk aangaan, is het moeilijk iedereen te betrekken.
Dan kan online participatie een goede aanvulling zijn op fysieke bijeenkomsten.

foto: Paula Bouffioux

Online
dessertenbuffet

Al heel veel jaren wordt er geëxperimenteerd met participatieve processen. Vaak gaat het om een heraanleg van pleinen, de opmaak van mobiliteitsplannen, de inrichting van een park of een speeltuin.

Allemaal vrij lokale projecten dus. Maar zodra de schaal wat groter wordt, is het moeilijker om zo'n participatieproces te organiseren. Meestal valt de inspraak dan gewoon weg. Of beperkt het zich tot belangengroepen.

In het geval van zulke grote projecten kan je dit recept overwegen. Voor kleine groepen deelnemers is het niet geschikt, maar als je echt veel eters verwacht, kan het best smaken. We denken aan de ontwikkeling van een heel stadsdeel, een debat rond een complex thema dat mensen van heel het land aangaat, de planning van een grote organisatie, ...

Zelfs dan raden we je aan het enkel te serveren als toemaatje bij fysieke ontmoetingen. Een online dessertenbuffet organiseren zonder hoofdschotel is geen goed idee. Echte dialoog tussen alle belanghebbenden moet toch nog altijd de hoofdbrok vormen van de maaltijd. Alleen zo kan je iedereen met een volle maag en een tevreden gevoel terug naar huis sturen.

Als je binnen een gemeenschap samen aan iets werkt, als er een goede dynamiek en debat is, en als je graag meer mensen rond de tafel wil krijgen, dan is zo'n dessertenbuffet ideaal. Als aanvulling en verrijking op een reeks live discussies kan het uitstekend smaken, want het creëert extra buzz en geeft meer mensen de kans om mee te genieten. Een kers op de taart om meer mensen het water in de mond te geven.

Het recept raakt stilaan ingeburgerd op het menu van de gemeentebesturen. Maar ook bewonersgroepen of middenveldorganisaties kunnen het op hun kaart zetten.

Ingrediënten

- Een complex thema of groot gebied waarover beslissingen genomen moeten worden die veel mensen aangaan;
- Enkele honderden of duizenden mensen die ideeën hebben of die 't voelen kriebelen om mee na te denken over dat thema of gebied;
- Een online platform* waarop mensen ideeën kunnen posten en waarop een debat over die ideeën kan plaats vinden;
- Een of enkele ICT'ers die zo'n platform kunnen aanpassen aan de noden van jouw project;
- Een ploeg die het platform bekend maakt en beheert en er ook fysieke ontmoetingen aan koppelt;
- Een overheid en andere actoren die bereid zijn om rekening te houden met de uitkomst van die debatten.

** Of een budget om zo'n platform aan te kopen;*

Bereidingswijze

We hebben dus een online tool nodig waar mensen zich kunnen inloggen om daarna een idee of stelling te posten. Maar voor je daaraan kan beginnen, moet je nog heel wat fruit snijden: je thema afbakenen, je doelpubliek bepalen. Wie mag waarover iets posten en waarover niet? En met welk doel? Het kan tof lijken om deelname aan dit proces helemaal open te laten, maar pas op voor misbruik: het is allicht niet je bedoeling dat bepaalde belangengroepen, bedrijven of wie dan ook dit online debat kapen. Je wilt waarschijnlijk dat het gerecht toekomt aan de echte belanghebbenden. Daarom is het toch belangrijk dat je vooraf bepaalt wie mag mee-eten. Moet je bijvoorbeeld in een bepaald gebied wonen om te mogen posten of stemmen? Of mogen ook mensen van de andere kant van het land of zelfs de planeet hun ei kwijt? Let ook op voor overdrijving: als je te streng bent met wie mee aan de tafel mag schuiven, sluit je misschien mensen uit.

Misschien schrikt de technologie-kant van dit gerecht je af. Begrijpelijk ook. Maar gelukkig is het niet nodig om het warm water uit te vinden. Veel leveranciers bieden al (bijna) kant-en-klare platformen aan. Als je geld hebt, kun je hen naar je keuken halen. Het is best de investering waard om voor kwaliteit te kiezen. En voor wie geen groot budget heeft: het incubators-platform waarover Hanne verder in dit boek schrijft, kan misschien uitgroeien tot een open-source recept dat voor iedereen bruikbaar is.

Wanneer je het platform klaarmaakt voor jouw proces, kies je best voor een toegankelijke smaak. Je wil zo veel mogelijk gebruikers aanspreken en je wil hen de kans bieden om degelijke projecten uit te werken. Geef hen de ruimte om te reageren op andere ideeën of stellingen. Zo kan je als auteur van de stelling of het idee je voorstel verbeteren. Misschien vloeien verschillende ideeën wel in elkaar over.

Of het idee uiteindelijk uitgevoerd wordt, hangt af van veel factoren. Van de initiatiefnemers, de overheid of andere beslissingsnemers, … Het is belangrijk dat je steun geeft aan de ideeën die uit het proces naar voor komen, zodat ze meer kans maken om realiteit te worden. Zo'n platform staat je toe om een soort van peiling of verkiezing te organiseren om uit te maken welke ideeën het meest populair zijn. De "winnende" ideeën kunnen meteen naar een crowdfunding geleid worden. Dit kan helpen om de resultaten uit je bevraging snel te realiseren.

Een degelijk en toegankelijk platform vormt de 'fond' van dit gerecht. Maar de smaak wordt vooral bepaald door de begeleiding, niet door de technologie. Om te beginnen kan je nog zo'n mooi platform hebben, als niemand er gebruik van maakt, blijft het slappe pudding. Je moet mensen dus naar je platform toe lokken en stimuleren om ideeën te posten en commentaar te geven. Verder moet je het debat permanent goed roeren en modereren, erover waken dat het constructief blijft en niet aan de maag blijft plakken. Het is ook nut-

tig om de auteurs van voorstellen te steunen. Soms kan het zinvol zijn om de verschillende auteurs met elkaar in contact te brengen zodat ze hun ideeën kunnen samenvoegen.

Ten slotte is het ook interessant dat de private of publieke stadsontwikkelaars hun voeten mee onder tafel schuiven. Zo luisteren ze meteen mee naar de smaakmakende voorstellen.

Je merkt het: dit is best wel een tijdrovend gerecht. Hoe meer je roert en hoe langer je de ideeën en voorstellen tijd geeft om te garen en te versmelten, hoe sterker de smaak en goesting wordt.

HET RECEPT IN DE PRAKTIJK

Incubators

Het Europese onderzoeksproject 'Incubators of Public Spaces' hoopt een steentje bij te dragen aan een betere leefomgeving voor iedereen, in Brussel, Turijn en Londen, door een digitaal platform te ontwikkelen. De Brusselse onderzoekster en activiste Hanne Van Reusel stelt haar ervaringen met dit recept voor.

Veel burgers (en private actoren) zitten boordevol constructieve ideeën voor de publieke ruimte in hun omgeving. Vaak zijn ze ook bereid de handen uit de mouwen te steken en te investeren in hun gedroomde plek. Wat kan de (her)ontwikkeling van publieke ruimte doen met deze rijkdom aan ideeën en goesting?

Het incubators-platform geeft hierop een antwoord onder de vorm van een rijk gevuld buffet van verschillende desserten: een ideeënoproep, feedback loops, een stemprocedure, selectie door een jury, crowdfunding en eventueel nog extra een 3D-module.

Bij de feedback loops kunnen andere gebruikers opmerkingen geven op een idee. Zo kan het oorspronkelijke voorstel in verschillende rondes evolueren tot een solide hap die klaar is voor crowdfunding. De 3D-module biedt gebruikers de mogelijkheid om hun project van een bepaalde publieke ruimte weer te geven in een digitale representatie. Al deze modules kunnen geordend en aan elkaar geschakeld worden naar wens. Zo kan het buffet aangepast worden aan de heersende smaken en noden, in Brussel, Turijn of Londen.

Het concept is sterk. Digitale platformen voor crowdsourcing en crowdfunding hebben elk afzonderlijk hun meerwaarde voor de stad bewezen. Onze ervaringen op het terrein hebben waardevolle inzichten

Een degelijk en toegankelijk platform vormt de ‘fond’ van dit gerecht. Maar de smaak wordt vooral bepaald door de begeleiding, niet door de technologie.

foto: Hanne Van Reusel

Een digitaal platform kan ruimte en autonomie bieden aan innovatieve ideeën. Maar het kan ook een rookgordijn zijn dat de echte discussiepunten verborgen houdt. Openheid, transparantie en aanpasbaarheid blijven sleutelaspecten.

foto:Hanne Van Reusel

ONDERZOEK: 'INCUBATORS OF PUBLIC SPACE'

Het onderzoek 'Incubators of Public Space' dat leidde tot deze resultaten, ontving fondsen van het Joint Programming Initiative Urban Europe en van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest – Innoviris. Het Departement Architectuur van de KU Leuven (Campus Sint-Lucas Brussel) was één van de partners in dit project en werkte samen met BRAL om het incubators-platform te testen voor de Brusselse living lab. In een living lab wordt innovatie binnen onderzoek ontwikkeld voor en aangepast aan de noden van een bestaande case. Co-creatie met lokale (sleutel)actoren staat centraal met een realistisch en gebruiksvriendelijk resultaat als doel.

gegeven. Maar bij het uitwerken en uittesten van het incubators-platform zijn er ook heel wat valkuilen zichtbaar geworden.

De technologische ontwikkeling heeft tijd en investering nodig om voldoende scherp te staan en massaparticipatie te ondersteunen. Toegankelijkheid en gebruiksvriendelijkheid zijn een must.

Los van een solide technologisch platform moet je ook bepalen welke stappen en beslissingsmechanismen aan de orde zijn. De Brusselse lokale en professionele experten stelden zichzelf en hun beslissingnemende rol in vraag. Ze waren het er volmondig over eens: om 'echte' participatie en inspraak te garanderen zijn de achterliggende beslissingsmechanismen bepalend. Wie bepaalt de voorwaarden van een projectoproep? Wie erkent de uitkomst ervan? Wie kan/wil/mag voorstellen maken? Wie beslist en kiest welke voorstellen gerealiseerd worden?

Daarbij blijkt de vrijheid binnen de oproep van cruciaal belang. Mogen mensen een ander programma of invulling geven aan een publieke ruimte? Kiezen welke kleur een bepaalde interventie krijgt, heeft geen zin als er geen inspraak is over de aard van de interventie zelf. Ook blijkt de intensiteit van de participatie essentieel. Als je de oproep niet wijd kan verspreiden en je 'slechts' 12 ideeën verzamelt, kan de legitimiteit gemakkelijk in vraag gesteld worden. Aan de andere kant kan een beperkte hoeveelheid ideeën met diepgang een grotere meerwaarde opleveren dan een tweeledige keuze bij een irrelevante vraag, waarop wel meer dan 7000 personen reageren maar de keuze met een zwakke 50.4 procent meerderheid wordt gemaakt.

De kleinschalige testcase in Brussel laat er geen twijfel over bestaan: een digitaal crowdsourcing platform blijkt eerder een tool die kan helpen meer mensen te betrekken. Daarbij heeft een modulair platform als incubators het potentieel om de zelforganisatie van burgers een duwtje in de rug te geven. Iets wat ruimte en autonomie kan bieden aan sociaal en economisch innovatieve ideeën. Maar wees gewaarschuwd, net zo eenvoudig kan een digitaal platform ook een rookgordijn worden waarachter de echte discussiepunten verborgen blijven. Openheid, transparantie en aanpasbaarheid blijven sleutelaspecten.

Het incubators-platform wordt wellicht binnenkort publiek beschikbaar, in open source. Je kan er dan zelf mee de keuken in. Maar opgelet: om het aan te passen aan de noden van jouw project, heb je wel wat computerkennis nodig.

Hanne Van Reusel

Wie meer wil weten, kan terecht op hanne.vanreusel@kuleuven.be .

Dit boek kwam tot stand dankzij de ervaringen van de Brusselse initiatieven. We danken hen voor hun inzet bij het maken van dit boek. We wensen hen heel veel succes in de toekomst met het uitbouwen en versterken van hun initiatieven.

Meer bepaald bedanken we: **Catherine Antoine, Hamou Ait Ouali, Geert De Pauw, Thérèse Hanquet, Ruth Plaisier, Jeroen Van Laer, Delphine Morel de Westgaver, Nuno Batalha, Charlotte Hanssens, Esther Bollendorf, Relinde Baeten en Hanne Van Reusel**

Redactie: **Piet Van Meerbeek, Wim Van Roy, Raf Pauly, Ginette Bauwens, An Descheemaeker en Liévin Chemin**

Hoofdredactie: **Piet Van Meerbeek**
Eindredactie: **Maya Maes**

Lay-out: **Ophelia Van Campenhout (Nordicmaterial)**
Coverfoto's: **Lucio Cressatti**

Vertaling: **Stephanie Lesaffer**: Frans – Nederlands, **Stéphanie Loute**: Nederlands – Frans

Drukker: **Daddy Kate**

Subsidies: **De Vlaamse Gemeenschapscommissie en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest maakten deze publicatie mogelijk.**

Depotnummer: d/1969/2018/01

Uitgever:

Bral | Stadsbeweging voor Brussel
Zaterdagplein 13
1000 Brussel
www.bral.brussels

Dit boek bestaat ook in het Frans. Publicaties kan je bestellen via info@bral.brussels of 02 217 56 33.
Dit boek draagt het FSC-label. Het papier gebruikt voor deze publicatie komt uit verantwoord beheerde bossen.

Zoveel mensen, zoveel visies op democratie. Heeft het 'volk' genoeg invloed op de politiek? Is het voldoende duidelijk hoe de politiek besluiten neemt? Is het echt zo dat iedereen gelijke kansen heeft in dit land? En hoe ga je ermee om als dit niet het geval is?

Een gezonde democratie maakt volgens Bral politieke besluitvormingsprocessen zichtbaar. En geeft zoveel mogelijk mensen de kans om aan politiek deel te nemen. Dit gaat voor ons verder dan verkiezingen. Dit gaat om participatie, co-creatie, van de ontwerpfase tot de uitvoering. Het gaat er om besluitvorming te onttrekken aan de experten en multinationals, om ze "terug te geven" aan de betrokkenen.

Mensen zijn niet zomaar een voorwerp van een beslissing. Ze zijn een actor die de stad mee kunnen maken, op zowat alle terreinen van het maatschappelijk leven. In dialoog als het kan, in conflict als het moet, maar alleszins samen. Mensen eisen die mogelijkheid op.

Bral verzamelde acht recepten uit de Brusselse democratische keuken die dit in de praktijk omzetten. We hopen dat met dit boekje meer mensen een plek opeisen in de keuken van de democratie. Iedereen kan zelf aan de slag. Ook acties die van onderuit ontstaan kunnen maatschappelijke processen sturen. En we hopen dat de overheid daar ruimte voor vrij maakt en mensen daarin ondersteunt.

Een publicatie van

BRAL CITIZENS ACTION BRUSSELS

Met de steun van

brussel

RÉGION DE BRUXELLES-CAPITALE
BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST